

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta životního prostředí
Katedra biotechnických úprav krajiny

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vývoj vlastnictví půdy ve španělské Galicii a
jeho vliv na podobu místní krajiny**

Vedoucí diplomové práce: Ing. arch. Mgr. Jiří Kupka, Ph.D.
Diplomantka: Eliška Fárková

Praha 2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

pro: **Elišku F Á R K O V O U**

obor: Krajinné a pozemkové úpravy (KPÚ)

Název tématu: **Vývoj vlastnictví půdy ve španělské Galicii a jeho vliv na podobu místní krajiny**

Název tématu v anglickém jazyce:

The development of land ownership in Galicia, Spain and its influence on local landscape

Zásady pro vypracování:

DP vychází z předpokladu, že pozemková držba se v historii zásadním způsobem promítala a i v současnosti promítá do podoby (charakteru, rázu) krajiny. V podmínkách naší republiky se jedná o poměrně dobře popsany jev spjatý jak s ekonomickou, tak s politickou situací země (jen ve 20. století pozemková reforma, odsun německého obyvatelstva, několik vln kolektivizace, restituace atd.). Vliv na podobu krajiny, její strukturu, prostupnost atd. je zde jednoznačný. DP bude formou studie – na základě vlastních zkušeností diplomantky ze studijního pobytu ve Španělsku – analyzovat vývoj vlastnictví půdy ve španělské Galicii. Výsledkem může být mj. srovnání, tj. nalezení podobností i rozdílů v proměně pozemkové držby v Galicii a u nás a její následný dopad na charakter tamní i naší krajiny (příp. řešení

negativních dopadů ve Španělsku, vliv zemědělské politiky EU atd. – možná podobnost s ČR atd.)

Rešeršní část bude vycházet zejména z literárních pramenů (regionální i obecné povahy) a bude řešit mj. i obecná témata kulturní krajiny, obecné téma změn pozemkové držby v závislosti na politických a ekonomických, ale i geografických a kulturních okolnostech, vč. popisu zdrojů a pramenů poznání vývoje krajiny, a to se stálým zřetelem a zaměřením k tématu DP, příp. vizuální otázky (krajinný ráz, vizuální stránka a estetika krajiny). Celkový rozsah jednotlivých částí a specifické zaměřené praktické části DP bude upřesněno v rámci konzultací a schváleno vedoucím DP.

Formálně bude DP vycházet z metodických pokynů pro vypracování DP na Fakultě životního prostředí ČZU. Výsledky budou prezentovány ve formě textové části s grafickou, zejm. mapovou dokumentací.

Rozsah grafických prací: Grafická příloha bude doplňovat textovou část (fotografie), dokládat použité prameny (archivní mapy) a v digitální podobě prezentovat výsledky výzkumu (konkrétní podoba bude upřesněna v závislosti na charakteru výstupů)

Rozsah průvodní zprávy: Textová část DP bude obsahovat cca 60-80 NS textu

Seznam odborné literatury:

- SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie českých zemí*. Praha: Historický ústav, 2006.
- *Historická geografie. Supplementum I. Historická krajina a mapové bohatství Česka*. Praha : Historický ústav, 2006.
- LÖW, J. – MÍCHAL, I., *Krajinný ráz*. Kostelec n. Černými lesy : Lesnická práce, 2003.
- SKLENIČKA, P., *Základy krajinného plánování*. Praha : Naděžda Skleničková, 2003.
- HÁJEK, P., *Jde pevně kupředu naše zem. Krajina českých zemí v období socialismu 1948-1989*. Praha: Malá skála, 2008.
- JECH, K., *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008.
- BLAŽEK, P. – KUBÁLEK, M. (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, ČZU, 2008.
- regionální a zahraniční literatura literatura
- další literatura bude stanovena při konzultacích

Vedoucí diplomové práce: **Ing. arch. Mgr. Jiří Kupka, Ph.D.**

Konzultant diplomové práce:

Datum zadání diplomové práce: **2.11.2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **červen 2011**

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma

Vývoj vlastnictví půdy ve španělské Galicii a jeho vliv na podobu místní krajiny

vypracovala samostatně pod odborným vedením Ing. arch. Mgr. Jiřího Kupky, Ph.D. a za použití uvedených zdrojů.

V Praze dne

.....

Eliška Fárková

PODĚKOVÁNÍ

Úvodem diplomové práce bych ráda poděkovala Ing. arch. Mgr. Jiřímu Kupkovi, Ph.D. za vedení a odborný dohled při jejím zpracování. Zároveň tímto děkuji mé rodině za nekonečnou trpělivost a pomoc.

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj vlastnictví půdy ve španělské Galicii a jeho vliv na podobu místní krajiny

SOUHRN

Diplomová práce je zaměřena na problematiku vlastnictví půdy a jeho vlivu na podobu dnešní krajiny.

Teoretická část představuje řešené území, kterým je autonomní společenství Španělského království Galicie, z pohledu geografických, politických, kulturních, sociálních, přírodních a ekonomických charakteristik.

Praktická část se nejprve zaměřuje na historický vývoj vlastnictví půdy a její držby na pozadí historických událostí, které je ovlivnily, a to od prvotních pospolných společností po současnost s bližším vysvětlením některých pojmů. Zároveň analogicky zmiňuje stav na našem území, čímž umožňuje vzájemné porovnání. Dále popisuje stav v současné Galicii jakožto vyústění předešlých událostí, kdy od současné legislativy přechází v popis vybraných konkrétních specifik. Konečně se zaměřuje na fyzické projevy vlastnictví půdy v dnešní krajině a časový průběh jejich vývoje. V diskuzi jsou pak porovnány konkrétní jevy a události.

Klíčová slova: krajina, vlastnictví půdy, pozemková držba, pozemkové právo, Galicie, Španělsko.

THESIS

The development of land ownership in Galicia, Spain and its influence on local landscape

ABSTRACT

The thesis is focused on a problematic of land ownership and its influence to the form of today's landscape.

The theoretical part features the study area – Galicia, the autonomous community in northwest Spain – in light of its geographical, political, cultural, social, nature and economic characteristics.

At first, the practical part is focused on the historical development of land ownership in Galicia and its enjoyment against a background of historical events that have affected it from the primitive communities to today's social with explaining of some specific concepts. At the same time paints analogously the situation of our region to mutual comparing. The next part describes the situation of actual Galicia like the consequence of historical events, its legislation and some concrete examples. Finally the practical part is focused on the physical reflection of land ownership in today's landscape and its development. The situation of Galicia is confronted with the Czech one in Discussion.

Key words: landscape, land property, POZEMKOVÁ DRŽBA, land law, Galicia, Spain

OBSAH

1. ÚVOD	10
2. CÍLE PRÁCE	14
3. METODIKA	14
4. LITERÁRNÍ REŠERŠE – PŘEDSTAVENÍ ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ	16
4.1 Základní data, lokalizace.....	16
4.2 Politické souvislosti	17
4.3 Administrativní členění, obyvatelstvo, osídlení.....	18
4.4 Kultura a kulturní dědictví měst a venkova.....	19
4.4.1 Vliv geografie	19
4.4.2 Jazyk.....	19
4.4.3 Zvyky a tradice	20
4.4.4 Vliv Keltů a dalších kultur	21
4.4.5 Pohyb obyvatel a významná města.....	22
4.5 Ekonomika a trvale udržitelný rozvoj.....	24
4.6 Přírodní podmínky	25
4.6.1 Klima.....	25
4.6.2 Geomorfologie	26
4.6.3 Geologie a nerostné suroviny	27
4.6.4 Hydrologie	28
4.6.5 Flora a fauna, ochrana přírody.....	29
5. PRAKTICKÁ ČÁST – VLASTNICTVÍ PŮDY V GALICII	33
5.1 Pozemkové vlastnictví z hlediska historie.....	33
5.1.1 Historický vývoj v Evropě se zaměřením na Galicii a české země	33
5.1.2 Definice a bližší vysvětlení některých pojmů.....	55
5.2 Pozemkové vlastnictví a držba v současné Galicii	57
5.2.1 Pozemkové vlastnictví v galicijské legislativě a katastru Galicie ...	57
5.2.2 Konkrétní příklady ze současnosti.....	59
5.2.2.1 Občanské lesy ve společném vlastnictví (OLSV,	

gal. <i>Montes Veciñais en Man Común</i>)	59
5.2.2 2 Otevřené lesy (OL, gal. <i>Montes abertais, Montes de varas</i> nebo <i>Montes de voces</i>)	60
5.2.2.3 Půdní banka Galicie (BanTeGal – gal. <i>Banco de Terras de Galicia</i>).....	60
5.2.3 Projev vlastnictví půdy v galicijské krajině.....	62
6. VÝSLEDKY A PŘÍNOS PRÁCE.....	68
7. DISKUZE – SROVNÁNÍ SITUACE V GALICII A V ČR.....	73
8. ZÁVĚR.....	75
9. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ.....	76
10. PŘÍLOHY.....	83

1. ÚVOD

V současnosti žije na planetě Zemi téměř sedm miliard lidí. Jako živočišný druh je člověk tvor vizuálně velmi rozmanitý, biologické pochody jsou však pro každého z nás shodné. Ať už bílý nebo černý, bohatý či chudý, pracující nebo nezaměstnaný, dospělý i dítě, všichni jsme bez rozdílu ovládáni stejnými potřebami a pudy k přežití. Každý den potřebujeme našim tělům dodat energii ve formě potravy a jako tvorové sociální máme přirozené tendence k životu ve skupinách, tedy v sídlech. Z toho jasně vyplývají základní práva každého z nás: především právo na život, dále právo na jídlo a vodu a právo na přístřeší. Základní vztah mezi lidem a půdou pak vychází ze snahy o jejich uspokojení, jehož zdrojem je jednoznačně půda.

Díky objevu nástrojů a schopnosti využití ohně přišel člověk v neolitu na to, že daleko výhodnější než pouhý sběr je vlastní produkce (nejen) potravin, jejich následné uskladnění a zachování pro období nedostatku. Tím přešel od pasivního využívání přírodních zdrojů k jejich aktivní tvorbě. K tomu bylo nutné vybudovat sídla a určit pozemky na obhospodařování. Postupně docházelo k jejich selekci dle toho, jak vydařená byla ta která úroda na tom kterém místě, čímž pozemky nabývaly různých hodnot. Jednotlivá společenství tehdy fungovala na principu společné držby, protože vzhledem k cyklickému stěhování po vyčerpání živin z půdy nebylo nutné, ani praktické, se blíže na pozemky vázat. Půda ve smyslu pozemku byla primárně nahlížena z hlediska její produkční funkce, tedy úživnosti samotného přírodního zdroje. S ustálením pozemkové držby vznikem sídel a postupným nabytím vlastnictví půdy centralizovanou mocí ve starověku se pak půda stala i nástrojem moci a jmění. Tím začala být společnost diferencována a od té doby byl její chod významným právním institutem vlastnictví zcela ovlivněn.

Dle CAHILLA (2006) byly na přelomu 19. a 20. století pozemky na naší planetě v rukou vlastníků, kteří představovali méně než 3 % z celkového obyvatelstva, tzn. 97 % lidí nevladnlo nic. Jako základní příčinu tohoto stavu autor uvádí situaci v tehdejší severní Americe, kdy se během války za nezávislost začínala rodit nová realita: po válce byli všichni přesvědčeni o tom, že každý člověk má právo vlastnit půdu a postupně tak došlo k rozdělení na bezzemky a vlastníky půdy. Nejprve byla tedy půda zabrána a až poté byl tento úkon legislativně posvěcen. I přes to, že většina moderních demokratických států se ve svých národních ústavách hlásí k myšlence soukromého majetku, často v nich definice pozemků a vlastnických práv k nim chybí. Tento rozpor vychází už z onoho základního právního pramene téměř

každé moderní země, a to z americké ústavy: v Americe ale lidé zabrali pozemky, aby mohli přežít, kdežto v mnoha případech jiných zemí byla půda lidem na stavbu domu pouze přidělena a to i s určitou formou vlastnického titulu k ní (Velká Británie, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Čína, Irsko a další), přičemž v těchto případech nejde o vlastnictví jako takové, ale o feudální držbu (léno) 20. století. V prvních čtyřech zemích je tedy nadále jediným vlastníkem půdy královna Alžběta II. U dalších dvou převzal roli feudálního monarchy sám stát, který poddaným přiděluje podíly na pozemcích, o nichž se domnívají, že jsou jejich.

Dnešní stav vlastníků a bezzemků již není tak extrémní, i když je stále úctyhodný: 15 % vs. 85 %. Z první skupiny je to právě Alžběta II., která vlastní jednu šestinu všech pozemků na naší planetě. Zbytek je v rukách dalších monarchů a států. Přitom současných 7 miliard lidí má dnes k dispozici 13 580 602 652,54 hektary půdy (mimo území Antarktidy), to znamená, že na každého z nás hypoteticky připadá 2,10 hektarů půdy (CAHILL 2006). Pokud si jeden hektar představíme jako plochu přibližně dvou fotbalových hřišť a uvědomíme si, že půda primárně znamená produkci (tedy obživu), hlad a chudoba by mohly být světu neznámými pojmy. Ale proč tomu tak není? Lidská populace je totiž rozložena nepravidelně a to jak prostorově, tak sociálně. Prostorově tak, že existují oblasti s hektary neobydlené a nevyužívané půdy, i když jinde je o ni zvýšenou hustotou obyvatel nouze. OSN (2009) uvádí, že v městských oblastech žije 50 % lidstva, přičemž města pokrývají prostor o maximální rozloze kolem 400 mil. hektarů, tedy asi 3 % z oněch 13,58 mld. ha půdy. Dle CAHILLA (2006) je těmto 50 % lidstva znemožněno vlastnictví půdy, což je příčinou světové chudoby. Důvod vidí v jejich nemožnosti přístupu k půdě a jejímu využívání, které jsou dány, pomíneme-li přírodní dispozice, právě vlastnictvím. Tím se nám již rýsuje důvod oné sociální nerovnosti. Ta je dána už samotným institutem vlastnictví určitého jmění, přičemž kvantita vlastněných pozemků nemusí nutně znamenat vyšší jmění právě kvůli jejich odlišné hodnotě (kvalitě), dané i například onou nedostupností v dané oblasti.

Vlastnictví půdy lze chápat jako určitou formu svobody, jak tvrdil agrárník a druhý prezident Pozemkového úřadu Jan Voženílek:

„Národ není jen svoboden ústavními řády, nýbrž především držbou své půdy“
(VOŽENÍLEK 1930).

Vlastnictví půdy zaručuje pocit jistoty a bezpečí, tedy jedny ze základních potřeb člověka. V principu znamená minimalizaci závislosti vlastníka na cizích zdrojích, morálně jej zavazuje starat se o svou půdu tak, aby nebyla jeho konáním

znehodnocena a sloužila i jeho potomkům. Hospodář, ovlivněný krajinou své domoviny jako svou *nejširší souvislostí* (VAŠKŮ 2008), do ní na oplátku vtiskuje něco ze sebe, ochočuje si ji dispozicí pozemků, jejich přístupností či naopak nepřístupností, celkovým managementem a plánováním jejich využití. Tato dlouhodobá symbióza zanechává své stopy všude, kde se člověk usadil či třeba i jen prošel. Na druhou stranu v dnešním konzumním světě, který nabízí zprostředkované uspokojení potřeb bez vlastního přičinění, je jednoduché nahlížet na půdu více jako na zboží bez zpětné vazby. Výstižně, byť s lehkým politickým zabarvením, toto počínání kritizuje Karel Teige už v roce 1947 a to v předmluvě klasického Žákova díla „Obytná krajina“:

„Krajinná dispozice, která by měla být určována biologickou a psychologickou potřebou člověka, je obětována kapitalistické exploataci; krajina by měla být zachována nebo obnovena jako obytná, ustoupí hospodářské krajině. I kdyby se architektura sebeobratněji přizpůsobila tzv. krajinnému obrazu, přírodní, biologická, lidská hodnota krajiny je tu přece jen změněna ve směnnou hodnotu a příroda degradována na zboží“ (TEIGE 1947).

Půda tvoří jeden z pilířů lidské civilizace, která by bez ní byla jen těžko schopna svého vývoje a přežití. I přesto, že se dle VAŠKŮ (2008) jedná o potenciálně trvale udržitelný přírodní zdroj, zároveň je zdrojem snadno znehodnotitelným, vyčerpátným a neobnovitelným. V současnosti je degradace půdy jedním z dalekosáhlých globálních problémů: půda je ohrožována co do kvality okyselením, kontaminací či desertifikací, tak i kvantitativně vlivem eroze a zastavování. Otevřené hranice přivádí investory bez vztahu k půdě, ale s pádnými „argumenty“ jejího prodeje. Dochází tak k zastavování i těch nejkvalitnějších půd, které naprosto odporuje logice, ale přesto bývá posvěceno shůry těmi s největšími kompetencemi tak, jako v případě známé kauzy sedláka Rajtera na Mostecku v roce 2003 (URL 1).

Vývoj vlastnických vztahů k půdě vypovídá i o vývoji společnosti ke statutu quo, o jejích hodnotách a uvědomění. Nakládání s půdou se odráží jak v zemědělství a lesnictví, tak i v urbanismu, prostě v celé krajině. Jak píše LÖW A MÍCHAL (2003), *„představa, kterou si lidé o významu krajiny pro vlastní život zafixovali, je pro jejich postoje i rozhodování často důležitější nežli stav krajiny jako objektu.“* Často zapomínáme na *„moudrost předcházejících generací, které o krajině tolik nepřemýšlely jako my, ale více s ní žily a byly její součástí“* (ZIEGLER 2005).

A nejinak je tomu i v případě Galicie, severozápadního koutu zeleného Španělska. Země, kde toreadory, flamenco a ani suchem rozpraskanou půdu nepotkáte,

okouzila autorku této práce během studijního pobytu natolik, že se rozhodla věnovat se jí blíže. Prostor diplomové práce je ideální k rozšíření si obzorů o této, v něčem tolik jiné a v jiném naopak České republice tak podobné, zemi. Geografická odlehlost Galicie, jež byla častokrát příčinou pomalejšího rozvoje a ztížené komunikace s okolním vnitrozemským světem, je zřejmě také důvodem zachování obrovského přírodního bohatství a svěbytné kultury. Stopy různých kulturních epoch jsou v Galicijské krajině až podivuhodně zachovalé a patrné téměř na každém kroku. Oproti našim nekonečným lánům s rozoranými mezemi jsou zde snad tisíce ohraničujících suchých zídek, které tak místním neustále připomínají problém s příliš malými pozemky. Vzhledem k tomu, že španělský katastr nemovitostí je nepovinný, pokrývá méně než 15 % území celého království. Přitom pozemková držba v samotné Galicii prošla, podobně jako u nás, epochou společné držby, keltskou kulturou s následným vlivem Říma, přes feudální středověk až po průmyslovou revoluci, první republiku a následné znárodňování během Frankovy diktatury.

2. CÍL PRÁCE

Jak je již zmíněno v úvodu, půdu a vlastnické vztahy k ní lze označit za jednoho ze základních „hybatelů“ lidské společnosti. Vzrůstající trend počtu obyvatel planety Země podtrhuje aktuálnost problematiky v globálním měřítku a nutně vyžaduje řešení. K jeho nalezení je však nutno nejprve pochopit a uvědomit si důležitost a nevyvratitelnost role půdy prostřednictvím historického vývoje jako určité sebereflexe společnosti a jejího vztahu k půdě. Využívání půdy mělo zásadní vliv na vývoj kulturní krajiny, ať už bylo plánované či svévolné. Institut vlastnictví půdy lze pak chápat jednak jako příčinu zintenzivnění určitých aktivit na určitých pozemcích, ale zároveň i jako brzdu chránící ty samé pozemky před činnostmi jinými.

Tato práce si neklade za cíl vyřešit určitou konkrétní otázku či problém. Hlavním důvodem výběru tématu autorkou je snaha o pochopení současných vlastnických vztahů k půdě, které chápe v širším kontextu vývoje společnosti, a jejich dopadů na současný stav krajiny jak u nás, tak v Galicii. Ta je v rámci španělského království jedním z chudších regionů a proto si troufám říci, že o to méně odolná vůči vlivu všech developerů, spekulantů a ostatních lobbistů. Zároveň zde má v této práci plnit funkci příkladu, díky němuž bychom si mohli představit fungování některých schémat u nás a případně je v budoucnu aplikovat.

3. METODIKA

V literární rešerši je nejprve představeno řešené území – Galicie – z hlediska geografických, socioekonomických a přírodních charakteristik. Některé kategorie, na první pohled s tématem nesouvisející, jsou zde uvedeny z důvodu snahy o vytvoření co nejkompexnějšího obrazu dané země jakožto svébytné mozaiky lidské společnosti, přírody a vztahů mezi nimi.

Praktická část je již vyhrazena vlastnictví půdy v Galicii. To je průběžně srovnáváno se situací na našem území, především pro uvědomění si historických souvislostí a důsledků určitých historických událostí, které měly mnohdy podobný vývoj. Půdou je zde myšlena především půda obdělávaná či jinak lidmi využívaná, tedy zemědělské pozemky a lesy. První kapitola se týká vývoje institutu pozemkové vlastnictví v průběhu historie od starověkých prvopočátků po současný stav; přitom jsou v druhé podkapitole blíže vysvětleny některé pojmy. Následuje kapitola týkající se vlastnictví půdy z hlediska současnosti. Nejprve je popsáno jeho právní zakotvení ve španělské, resp. galicijské legislativě, aby bylo následně pojednáno o konkrétních příkladech vlastnického institutu. A konečně třetí kapitola hodnotí projev vlastnictví půdy v krajině řešeného území s odkazy na jednotlivé etapy jeho vývoje, popsané v předešlých kapitolách.

4. LITERÁRNÍ REŠERŠE – PŘEDSTAVENÍ GALICIE

4.1 Základní data, lokalizace

Galicie, (galicijsky *Galicia* či *Galiza*¹, španělsky *Galicia*) je země rozkládající se na severozápadě Pyrenejského poloostrova a jedno ze 17 autonomních společenství Španělského království (Příloha 1). Území o něco málo větší než Morava se Slezskem je na západě geograficky ohraničeno Atlantickým oceánem, který na severu přechází v Kantabrijské moře. Na jihu jej hranice dělí od Portugalska, na východě pak od Asturského knížectví a Kastilie a Leónu, dalších španělských společenství. Základní geografická data ukazuje Tab. 1 (IR INDO EDICIÓNS 2008, XUNTA DE GALICIA 2008, URL 2).

Tabulka 1: Základní geografické údaje Galicie (URL 2-5, cit. 27. 12. 2010).

GALICIE	
Rozloha - pořadí mezi společenstvími - % celkové rozlohy Španělska	29 574,4 km ² 7. 5,8
Obyvatelstvo - pořadí mezi společenstvími - % obyvatel Španělska - hustota zalidnění	2 797 653 (údaj z r. 2010) 5. 6,13 93,8 obyv./ km ²
Úřední jazyk	galicijština, španělština
Státní zřízení	Autonomní společenství v rámci Španělského království
Autonomní statut	od 6. 4. 1981
Správní dělení – provincie	A Coruña, Pontevedra, Lugo, Ourense
Hlavní město - počet obyvatel	Santiago de Compostela 95 092 (údaj z r. 2009)
Největší město - počet obyvatel	Vigo 299 088 (údaj z r. 2010)
Parlamentní zastoupení - kongres - senát	23 křesel 19 křesel
Regionální parlament	75 křesel
Předseda vlády - politická strana	Alberto Núñez Feijoo Partido Popular
Měna	Euro (€)
Časové pásmo	UTC + 1
Státní hymna	<i>Queixumes dos Pinos (Nářek borovic)</i>

¹ Obě pojmenování jsou historickými názvy, ale dle rozhodnutí galicijské královské akademie je však jediným oficiálním názvem *Galicia* (FRAGA 2008).

4.2 Politické souvislosti

Galicie jako autonomní společenství disponuje z hlediska zákonodárné tvorby v rámci Španělského království určitou volností, která se však musí v základě držet limitů daných španělskou ústavou. Autonomnost jednotlivých společenství je tak vzájemně více či méně od sebe odlišuje. Rčení „jiný kraj, jiný mrav“ zde platí dvojnásob: jednak se místní společnost řídí v některých ohledech od zbytku Španělska odlišnými moderními právními normami a jednak je již dlouhodobě usměrňována vlastními nepsanými pravidly, které ovlivňují i utváření oněch právních norem stejně závažně, jako základní ústavní rámec. Proto je dále pro pochopení galicijské společnosti, která hraje v otázce vlastnictví místní půdy zásadní roli, její struktury, zvyků a tím i jejího současného stavu nastíněna i současná politická situace.

Galicie je stejně jako Katalánsko a Baskicko oficiálně uznána za historické společenství s vlastním jazykem. Tak je alespoň uvedeno v odst. 1 španělské Ústavy z roku 1978, kdy byla poprvé přetržena kontinuita centralistické tradice počaté r. 1700 Filipem V. Ústavou mělo být vyhověno jak nacionalistickým požadavkům politicky silných Basků a Katalánců, tak minoritních Galicijců, Andalusánů, Valencijanů a Kanáňanů. Došlo tedy k decentralizaci a ustanovení 17 společenství se Statutem autonomie (*Estatuto de Autonomía*). Ten jim zajišťuje vlastní vládu (*Xunta de Galicia*), v jejímž čele stojí předseda vlády (*Presidente da Xunta de Galicia*), který je členem národního parlamentu a jmenuje jej španělský král, a vlastní parlament (*Parlamento de Galicia*), jehož zástupci jsou voleni poměrným systémem každé čtyři roky². V posledních dvaceti letech dochází k postupnému převedení kompetencí státu na jednotlivá společenství (VIVEIRO MOGO 2008). Galicie má ve věci národnostní otázky precedent ve Statutu autonomie Galicie z 28. června roku 1936, který ovšem i přes drtivou podporu v referendu v platnost nevešel kvůli počínající občanské válce (SOBRADO CORREA 2004).

² V současnosti je vládoucí stranou pravicová konzervativně-neoliberální strana *PPdeG – Partido Popular de Galicia* (Lidová strana Galicie) v čele s Albertem Núñezem Feijoo. V éře Manuela Fragy, 1990 – 2005, měla absolutní většinu. Tu ztratila roku 2005, kdy se vlády ujala koalice socialistů a nacionalistů, a nečekaně opět získala roku 2009 (47,09 % hlasů). Opozici představuje pro-galicijsky orientovaná politická organizace *BNG – Bloque Nacionalista Galego* (Galicijský nacionalistický blok; 16,57 % hlasů v roce 2009) tvořená levicovými nacionalistickými politickými stranami (galegisté). Ta má v současnosti 9 000 členů. Dvojici stran doplňují umírněně progalicijští socialisté *PSdeG – Partido dos Socialistas de Galicia* (Socialistický strana Galicie; 29,93 % hlasů v roce 2009). V rámci nacionalistických skupin lze rozlišit dvě odlišné tendence: většinovou s vizí federace s ostatními španělskými společenstvími a druhou ortodoxnější s vizí nezávislé Galicie (LA VOZ DE GALICIA 2009, XUNTA DE GALICIA 2009a, XUNTA DE GALICIA 2009b).

4.3 Administrativní členění, obyvatelstvo, osídlení

Ze správního hlediska se Galicie člení na 4 provincie (*provincias*; Příloha 1, Tab. 2), 53 okresů (*comarcas*), 315 obcí (*concellos*) a 3 778 farností (*parroquias*)³. Farnosti se dále dělí na vesnice a místa (URL 2).

Dle údajů Galicijského statistického úřadu (IGE) z r. 2010 oficiálně žije v Galicii 2 797 653 obyvatel. Udává se, že v průběhu historie emigrovaly až 3 miliony lidí: do jiných částí Španělska, do Latinské Ameriky a dále do Francie či Švýcarska. Míra natality je 7,1 %, míra mortality 10,3 %, průměrný věk žen je 83,6 a mužů 76,5 let. Z celkového počtu obyvatel tvoří 2,67 % cizinci a to především z Portugalska (17,93 % z celkového počtu cizinců) a Latinské Ameriky: Kolumbie (10,93 %) a Brazílie (8,74 %) (XUNTA DE GALICIA 2008).

Pro Galicii je typická obrovská demografická roztrůstěnost, což dokazuje fakt, že při své rozloze, představující 5,8 % celkové rozlohy Španělska, se zde nachází až 50 % z celkového počtu sídelních jednotek. Galicijci však kromě pojmenování takto velkého množství sídel přisuzují jména i kdejaké cestě, stezce, horské pěšině, břehu, poli, pastvině, lesu, vršku, útesu... Ne náhodou je tedy Galicie mimo jiné nazývána i „Zemí miliónů místních názvů“: dle studie *Gonzala Navaza*, doktora z University ve Vigu, existuje v Galicii přibližně jeden a půl miliónu toponymů (BRAGADO 2005).

Vyjma *Ourense* má každá provincie kontakt s pobřežím, kde je koncentrována naprostá většina obyvatelstva, proto jsou i města v těchto oblastech častější a větší, než ve vnitrozemí. Především *A Coruña* a *Pontevedra* těží z výhodné polohy, která svědčí rybolovu a místní klima i turistice, ekonomická situace je zde výrazně lepší než ve venkovském vnitrozemí (viz kap. 4.4.6, Příloha 2).

Tabulka 2: Administrativní rozdělení Galicie.

<i>Provincia</i>	<i>Rozloha (km²)</i>	<i>Obyvatelstvo</i>
A Coruña (šp. <i>La Coruña</i>)	7 950	1 132 792
Lugo	9 856	356 595
Ourense (šp. <i>Orense</i>)	7 273	338 671
Pontevedra	4 495	943 117

³ Toto rozdělení vychází ze silné církevní tradice, kdy ve středověku byla farnost základní správní jednotkou (IR INDO EDICIONS 1985). Obec (*concello*; jako naše obec s rozšířenou působností) je složena z několika farností, z nichž jedna je sídlem obecního úřadu (jako naše obec s pověřeným obecním úřadem).

4.4 Kultura a kulturní dědictví měst a venkova

Galicie je nejižnějším místem keltské kultury s výrazným vlivem kultury středomořské. Ticho mlžných ran prostoupené keltskými melodiemi střídá polední ostré slunce, dodávající energii jižanskému temperamentu, aby se k večeru oba zdánlivé protipóly kolující v krvi místních spojili za doprovodu galicijských dud při tanci muñeiry, pití výborného vína doprovázeného žitným chlebem, tradičním sýrem, vyhlášenou šunkou nebo různorodými mořskými plody. Tak se jeví Galicie dneška.

Jako historická země prošla Galicie od sousedních společenství Španělska odlišným vývojem, který dal vzniknout samostatnému národu. Základy této odlišnosti spatřuje *Manuel Murgía*, nejvlivnější galicijský autor 19. století, v *zeměpisné situaci, jazyku, zvycích a především v keltském původu* (SOBRADO CORREA 2004).

4.4.1 Vliv geografie

Samotná geografie na jednu stranu často Galicii ochránila před kolonizátory z vnitrozemí, na druhou stranu ji však často způsobila pomalejší vývoj (např. první železnice zprovozněna až v r. 1873, tedy o 25 let později než první ve Španělsku; se zbytkem země Galicie propojena až r. 1883). Moře často fungovalo jako spojnice s jinými světy: s ostatními keltskými národy (Bretaň, Anglie, Irsko), s Anglií během dob Galicijského království⁴, Francií či jižní Amerikou. Znamenalo ale také hrozbu, jako v případě útoků Angličanů či Francouzů. Oceán lze tedy v případě Galicie považovat za vyrovnaný komunikační most stejně jako pevninu. V době krize v 19. st. zase nekonečný oceán nabízel vyhlídky lepší budoucnosti na západě a vedl k vlně emigrace (SOBRADO CORREA 2004).

4.4.2 Jazyk

Galicijština je románským jazykem ze skupiny galaico-portugalské. Stejně jako další románské jazyky je jednou z derivací latiny, kterou se v době římského impéria od 3. st. mluvilo v římské provincii *Gallaecia* [čti *galékia*]. Dnešní galicijština a portugalština se vyvinuly ze 700 let oficiálně užívané starogalicijštiny (*galego-portugalština*), poté šel z důvodu politického oddělení Portugalska od této římské provincie každý jazyk svou vlastní cestou. Přesto jsou dodnes navzájem srozumitelné a to až z 85 % (URL 6). Po mocenské prohře galicijské šlechty na

⁴ 5. st. – 1833; první království v Evropě, které oficiálně schválilo katolicismus.

přelomu 14. a 15. st. dochází k protlačování kastilštiny⁵ jakožto mluvy nové vládnoucí vrstvy, vlivné církve a vojenských složek a to až do konce 19. st. Tehdejší nacionalistická vlna, která pohnula celou Evropou, znovuoživila galicijštinu a především její písemnou formu. Dnes jí mluví více než tři miliony lidí nejen v Galicii, ale i v oblastech s ní hraničících, které byly dříve její součástí (*Galicía extremeira*), jako je nejzápadnější část Asturijského knížectví, *O Bierzo* a *Zamora* (dnes součástí Kastilie a Leónu), ve třech okresech Extremadury a dále více než tři miliony emigrantů žijících v Argentině a Uruguai (FERREIRO FERNÁNDEZ 1996, SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIONS 2008). Expanzi jazyka v historii a její současné užití ukazuje Příloha 2.

4.4.3 Zvyky a tradice

Z hlediska místních zvyků je Galicie velmi bohatá. Na přelomu února a března se stejně jako u nás masopust slaví *entroido* (šp. *carnaval*), jehož průběh je v Galicii velmi živelný a zvyky každé obce podivnější než v sousední. O mnoho vážnější atmosféru lze pocítit během každodenních průvodů církevních hodnostářů v kápích o Velikonocích, nejvýznamnějším křesťanském svátku. V celém Španělsku je noc letního slunovratu z 23. na 24. června, spojována s oslavami Svatého Jana (gal. *San Xoán*, šp. *San Juan*), stejně jako v Čechách tzv. Svatojánská noc. Tato tradice má kořeny v předkřesťanské době a je spojena s určitými rituály, jako je skákání přes oheň, pálení aromatických bylin či omývání se růžovou vodou za východu Slunce. Na 25. června připadá den apoštola Jakuba, který je od r. 1979 ustanoven za *Národní den Galicie*. Každoročně je v tento den organizován tzv. *Festigal* – kulturní festival v hlavním městě. Z dalších lidových slavností je nutné zmínit tzv. *festas* (šp. *fiestas*), probíhající od jara do podzimu.

Téměř každé město, ves či víska konají jednou za rok tradiční slavnost spojenou s oslavou patrona (např. *San Froilán*, *Lugo*, 4. – 12. října), tradičního jídla (*Festa do marisco* – Slavnost mořských plodů, *Grove*, druhá neděle v říjnu), tradičního aktu (*Rapa das bestas de Sabucedo* – Stříhání kobyl v Sabucedu, *Sabucedo*, první sobota, neděle a pondělí v červenci) apod. Podzim je obdobím slavností jedlých kaštanů a nového vína, zvaných *magostos*. Na Vánoce usedá rodina ke společnému stolu stejně jako u nás 24. 12., ale daleko významnější jsou až Tři králové. Samozřejmě nelze nezmínit slavnou *Camiño de Santiago*, ale o té později. Z hlediska tradiční gastronomie je zřejmě nejznámější galicijská chobotnice (*polbo á*

⁵ Oficiální forma španělštiny, dnes běžně vyučovaná.

feira) a další mořské plody, galicijský vývar (*caldo galego*), grilované maso (*churrasco*), zabijačkové palačinky (*filloas* – palačinky s vepřovou krví) či *empanada* – pšeničná či kukuřičná kapsa, plněná masem či mořskými plody s cibulí. Tekutým pokladem je samozřejmě místní víno (např. ta s ochranným označením: *O Ribeiro, Rías Baixas, Monterrei, Valdeorras a Ribeira Sacra*) a vinná pálenka *aguardiente*, ze které se vyrábí mnoho původních likérů, ať už bylinných (*Licor de herbas*) či v kombinaci s kávou (*Licor café*⁶). Je také součástí tradiční *queimady*⁷ (SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIÓNS 2008).

4.4.4 Vliv Keltů a dalších kultur

Ještě než přistoupím k popisu keltského vlivu v Galicii, považuji za důležité zmínit i předkeltská období, jež vtiskla místní kultuře a krajině stejně významnou stopu.

Tradičně se osídlení a počátek zemědělských aktivit na galicijském území spojovaly s obdobím megalitismu. Studie v 80. letech však poukazují na existenci neolitického osídlení před obdobím megalitismu. Počátky zemědělství jsou tak datovány do poloviny 6. tisíciletí př. n. l. Atlantická megalitická kultura byla zastoupena v Galicii, severním Portugalsku a západních částech Asturií a Kastili a Leónu. Jen v Galicii se nachází více než 5 000 *mohyl* či vnitřních kamenných struktur *mohyl dólmenů* z doby před 300 000 lety. Nejstarší archeologické nálezy lidských ostatků z doby před 8 000 – 10 000 stejně jako jedinečný nález pratury (*Bos primigenius*) pochází z vrcholků východního pohoří *Serra do Courel*. Jednou z unikátních uměleckých ukázek prehistorické Galicie jsou také tzv. *petroglify* – do venkovních skalních útvarů vytesané motivy různého typu (Obr). Přesná datace není známa, ale předpokládá se, že od doby bronzové zahrnují období až po počátek středověku. Jejich výskyt je koncentrován především v pobřežních zónách a v blízkosti ústí řek Miño a Ulla (FERREIRO FERNÁNDEZ 1996, SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIÓNS 2008).

Za první keltský lid, který v 11. st. př. n. l. přišel do Galicie a severního Portugalska, jsou považováni *Saefové*. Tento bojovný národ měl silné kontakty s Británií a Anglií. Keltská otázka je ve spojitosti s Galicií často spojována s tzv. *castry* ([kastry]; sing. *castro*) – prehistorickými opevněnými sídly (hradiště) s typickými kruhovými půdorysy staveb (*pallozas*, [pal'ozas]), oběhnanými centrickými valy a příkopy (Příloha 3). Po příchodu Římanů často docházelo ke splývání obou kultur a

⁶ Pro svůj silný účinek místními výstižně nazýván „kokain chudých“.

⁷ Směsy právě této pálenky, cukru a zrn kávy, která se po svaření zapálí za doprovodu zařikávadla.

postupné romanizaci, pro níž byly typické pravé úhly. *Caster* lze v Galicii nalézt stovky, archeologicky zpracovaných je na 50, ale předpokládá se, že jich mohly být až 3 000. Typologicky lze rozlišit *castra vnitrozemská* (např. *Castro de Viladonga*), *horská* (např. *Vilar no Courel*) či *pobřežní* (např. *Castro de Baroña*, Příloha 3) (FERREIRO FERNÁNDEZ 1996, SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIONS 2008). Keltský původ této kultury (*cultura castrexa*, [kultura kastreša]), rozvinuté od 2. pol. doby železné a koexistující ještě za dob římských, je v současnosti nevyjasněn a samotní historikové a archeologové jsou v názoru nejednotní. V obou táborech lze někdy spatřovat zneužití té které teorie se záměrem podložení vlastního nacionalistického hlediska – ať už progalicijského či naopak prošpanělského. V každém případě je odkaz keltské kultury v Galicii velmi silný a to jak v materiální kultuře, tak v jazyce, toponymech a mýtech. Každoročně se zde pořádají keltské slavnosti a jeden z největších festivalů keltské hudby *Ortigueira*.

Po Keltech nadchází období římské kolonizace. Jak uvádí SOBRADO CORREA (2004), v případě severozápadního cípu Pyrenejského poloostrova byl zájem Říma nejprve otázkou náhody, postupně však bylo toto území dobyto za účelem absolutní nadvlády nad celým poloostrovem. Nejprve je území dnešní Galicie součástí provincie *Hispania Tarraconensis*, koncem 3. století pak získává statut samostatné provincie *Gallaecia*. Římany sem lákalo velké nerostné bohatství. Po dobu svého působení zde zanechali síť cest, mnohé lázně, doly a samozřejmě také kulturu vína: původní římské vinice je ještě dnes možné vidat např. ve vnitrozemské provincii *Ourense*, většina z nich je však dále nevyužívána. Římany střídají východogermánští Svébové, zakládající zde první nezávislé evropské království, a později Vizigóti. Oproti zbylému Španělsku zde byl vliv islámského světa minimální, přesto byla města *Santiago de Compostela* a *Lugo* muslimy napadena.

4.4.5 Pohyb obyvatel a významná města

Galicie bývala po většinu historie zemí s převahou zemědělských aktivit koncentrovaných právě na venkově, především v tom vnitrozemském. Až od druhé poloviny 19. století díky změnám ve společnosti, která se začíná odklánět od starého feudálního režimu, dochází následujících padesát let k exodu obyvatelstva na pobřeží. V letech 1860 až 1910 se obyvatelstvo rozrůstá jen velmi pomalu a to především na venkově, ještě v roce 1887 totiž ve městech žilo pouze 12 % obyvatel, tedy nejméně z celého Španělska. Dalším důvodem úbytku obyvatelstva byla masová emigrace v letech 1836 až 1960, kdy Galicii opustily až 2 miliony lidí. Tato emigrace byla vládně regulována s usměrňováním obyvatelstva do zemí Latinské

Ameriky. Emigranty přeplněné lodě mířily z přístavů *Viga*, *Vilagarcii* a *A Coruñi* především na Kubu, do Argentiny, Uruguaye, Brazílie a Venezuely. Toto období se stalo natolik symbolickým, že v rámci snahy doložit historický význam galicijské vlajky vznikl mýtus, že to byla právě vlajka vojenské základny v *A Coruñi*, co mohli z moře zahlédnout vzdalující se emigranti jako poslední a proto byla později vyhlášena za vlajku oficiální (SOBRADO CORREA 2004, AXEITOS A KOL. 2007).

Přístavní město *A Coruña* je díky proskleným galeriím nábřežních budov nazývána "Skleněným městem." Za zmínku stojí tamní nejstarší dosud činný maják římského původu na světě *Torre de Hercules*, zapsaný na seznamu světového dědictví UNESCO. Nedaleký *Ferrol* byl především v minulosti významným strategickým bodem, dodnes je významnou civilní i veřejnou loděnicí. Na jihu provincie leží hlavní město Galicie: *Santiago de Compostela*. Město nevyniká svou rozlohou, ale svým významem: od středověku sem míří průvody poutníků z celého světa, aby svou cestu ukončili návštěvou slavné katedrály, kde je podle pověsti pochován Sv. Jakub, jeden z Kristových učedníků. Tato cesta je vedle té do Říma a Jeruzaléma jednou z nejvýznamnějších poutních cest v Evropě. Proto také od roku 1993 figuruje na seznamu dědictví UNESCO. Původní cestu *Camiño primitivo* vedoucí z Ovieda prý skutečně prošel galicijsko-asturský král *Afonso II.* při své pouti do Santiaga. Postupně ji doplňovaly cesty další, jak ukazuje Příloha 4, na které je tato původní trasa znázorněna zeleně. Nejfrekventovanější je *Camiño francés*, která byla r. 1987 vyhlášena za První kulturní evropskou cestu (SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIÓNS 2008, SÁNCHEZ REMESEIRO 2010).

V pontevedrské provincii lze v místních četných malebných rybářských vesničkách ochutnat tradiční galicijskou chobotnici a zapít ji místním slavným vínem *Albariño*. Největším galicijským městem je přístav *Vigo* s historickým centrem, z něž se lze za 30 minut po lodi dostat na atlantické ostrovy *Illas Cíes* – jeden z národních parků. Tato provincie je tou nejlidnatější, přes léto sem navíc míří nejvíce turistů.

Provincie *Lugo* je díky horám, které tvoří přirozenou hranici mezi Galicií a Asturiemi / Kastilií a Leónem, naopak provincií nejméně obydlenou. Stejnomené hlavní město provincie, nazývané „Město hradeb“, se pyšní světovým unikátem – zcela zachovalými římskými hradbami, které opět figurují na seznamu UNESCO. Nachází se zde i starý římský most a římské lázně.

Směrem na jih se oceánské klima plynule mění. Zcela vnitrozemská provincie *Ourense* se svým klimatem především v jihovýchodní části letními teplotami blíží středomořským oblastem, několikadenní 40° vedra v údolí řeky *Sil* jsou již každým

rokem běžné. Proto se zde velmi daří vínu, staré vinice z dob Římanů lze potkat na každém kroku/svahu, i když je jich dnes většina bez hospodáře zarostlá. V *Ourense* – „Měště vřidel“ – dodnes fungují staré římské lázně, které jsou veřejně přístupné po celý rok (IR INDO EDICIÓN 2008, URL 7).

4.5 Ekonomika a trvale udržitelný rozvoj

Galicie je zemí ekonomických kontrastů: jak je již výše popsáno, většina obyvatelstva je koncentrována v pobřežních zónách, která tak logicky představují hlavní produkční oblasti s převahou rybolovu a průmyslu, pro vnitrozemí je typické zemědělství, z velké části ekologické. 60 % obyvatel pracuje v sektoru služeb, 18 % v průmyslu, 12 % stavebnictví a 10 % v zemědělství a rybolovu. Hlavními vývozními produkty jsou auta Peugeot Citroen z Viga, textilní výrobky společnosti INDITEX, dále pak dřevo a z nerostných zdrojů především břidlice a žula. Významná je také produkce energie, primárně vodní a větrné. Nezaměstnanost představuje 15,4 % (URL 2).

Z hlediska politiky Trvale udržitelného rozvoje (TUR) je v Galicii ve velké míře zastoupena místní AGENDA 21⁸, jak ukazuje Tab. 3. Pro porovnání v České republice má tzv. *Národní síť zdravých měst*⁹, tedy města uplatňující tuto metodiku, 92 členů, s regionálním vlivem na 1558 měst a obcí, ve kterých žije 2,9 milionu obyvatel, tedy 28 % populace ČR (URL 9), oproti tomu v Galicii tomu bylo již roku 2007 58 % obyvatelstva.

Tabulka 3: Zastoupení politiky AGENDA 21 v galicijských okresech (URL 10).

AGENDA 21	<i>Počet okresů s A21</i>	<i>Počet obyvatel žijících v okresech s A21</i>	<i>Procento obyvatel Galicie s A21</i>
2005	80	1 414 147	51,2 %
2006	80	1 416 903	51,2 %
2007	93	1 607 039	58,0 %

⁸ Agenda 21 je rozsáhlý dokument z Mezinárodní konference o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro (1992), který se stal strategickým plánem rozvoje společnosti na prahu třetího tisíciletí. Dokument určil hlavní směry omezení negativních projevů naší civilizace v různých oblastech. Praktickou aplikaci těchto principů nazýváme místní Agendou 21, která uskutečňuje dané projekty ve spolupráci nejširších zájmových skupin směřujících k TUR a udržení kvality života na místní úrovni (URL 8).

⁹ Zdravá města, obce a regiony jsou v ČR zastřešeny asociací Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM). Tato asociace je certifikována ze strany Světové zdravotní organizace (WHO) jako kvalitní realizační platforma Projektu Zdravé město WHO v ČR. Hlavním nástrojem postupu Zdravého města, obce či regionu je metoda kvality ve veřejné správě místní Agenda 21. Většina obcí a regionů úspěšných v této metodě jsou členy NSZM.

4.6 Přírodní podmínky

Galicie je jedním z území s nejvyšší ekologickou hodnotou v Evropě. Toto bohatství je dáno variabilitou faktorů přírodních i antropogenních: klimatickou diverzitou v rozmezí od oblastí humidních až k aridním středozezemním, kontrastní morfologií, rozsáhlou a výraznou hydrologickou sítí jako výsledku množství srážek a hercynského vrásnění, rozmanitými půdami a tisíciletým působením člověka na místní krajinu (Příloha 5).

4.6.1 Klima

Vzhledem k evropskému kontinentu je Galicie excentricky situovaná mezi 43°48' a 41°49' severní šířky a 6°44' a 9°18' západní délky (Příloha 6). Nachází se v místě styku odlišných vzdušných mas, které mají za následek neobyčejně variabilní a živelné oceánské klima s mírnými teplotami, vlhkým vzduchem a dostatkem srážek po celý rok, viz Tab. 4 (CASTILLO RODRÍGUEZ A KOL. 2006, XUNTA DE GALICIA 2008), což kontrastuje se zažitou představou o strohé a vyprahlé španělské krajině. Kromě deště jsou zde časté mlhy, ale i sníh v zimním období. Za vše mluví i fakt, že stejně jako mají eskymáci za samozřejmé slovně rozlišovat různé druhy sněhu, tak i v galicijštině najdeme nespočet slov označujících různé třídy deště¹⁰ (FAGINS 2002).

Tabulka 4: Základní meteorologická data Galicie (CASTILLO RODRÍGUEZ, F. A KOL., 2006).

	<i>Roční průměr</i>	<i>Roční průměrná minima</i>	<i>Roční průměrná maxima</i>
Srážky (mm)	1 180	500 – 600 (údolí řek <i>Miño</i> a <i>Sil</i>)	1 800 – 2 000 (pobřežní pohoří)
Teplota (°C)	13,3	-6 (pohoří <i>O Eixo</i> , <i>Os Ancares</i>)	15 (pobřeží <i>Rías Baixas</i>)

Galicie je přechodným regionem tří klimatů: atlantického, kontinentálního a středozezemního. Stěžejním faktorem místního klimatu je vedle Atlantického oceánu vlastní reliéf Galicie, který je velmi členitý. Pás pohoří ohraničující pobřežní zóny (viz kap. Geomorfologie) je hlavní příčinou zdejší klimatické nestability a maximální koncentrace srážek především na pobřeží. Samotné hlavní město *Santiago de Compostela* má dokonce 321 dešťových dnů v roce. Tzv. rías (viz následující kapitola) a údolí táhnoucí se do vnitrozemí tak fungují jako jediné možné cesty vzdušných mas tímto směrem. Klima provincie *Lugo* a *Ourense* je již spíše

¹⁰ Jako např. *babuña*, *babuxa*, *barraña*, *barrufa*, *barrufeira*, *barruzo*, *breca*, *choiva*, *chuvia*, *chuviñada*, *chuisca*, *froallo*, *marmaña*, *mera*, *lapiñeira*, *patiñeira*, *poalla*, *poallo*, *poalleira*, *rballo*, *treboada*, *trebón*, *zarzallo* či *zarapallada* (FAGINS 2002).

kontinentální, výrazným předělem je pás pohoří táhnoucí se ze severu na jih středem území, které směrem na východ způsobuje tzv. srážkový stín. V zimních měsících se především ve východních hornatých zónách vyskytují sněhové bouře, v létě mohou teploty v údolí řeky *Sil* vystoupat i přes 40 °C. Tato zóna má již středozezemní charakter, typickým zástupcem je např. chráněné území - přírodní park *Serra da Enciña da Lastra*. Z hlediska čistoty ovzduší je Galicie vzhledem k ochraně ekosystémů hluboko pod limity maximálních přípustných množství oxidu síry a oxidů dusíku, jak ukazuje (CASTILLO RODRÍGUEZ A KOL. 2006, XUNTA DE GALICIA 2008).

4.6.2 Geomorfologie

Terén tohoto severozápadního koutu Pyrenejského poloostrova graduje od pobřeží směrem do vnitrozemí a je výrazně horizontálně a vertikálně členitý (Příloha 6). Tvoří jej pokleslé a vyzdvižené bloky mezi mořským pobřežím a hranicemi s Asturiemi, Leónem, Zamorou a Portugalskem. Nížiny do 200 m n. m. tvoří 34 % rozlohy území (IR INDO EDICIÓN 2008).

Zdejší pobřeží 1 500 km dlouhé je jedno z nejčlenitějších v Evropě, srovnatelné např. s francouzskou Bretání. Pro Galicii jsou typické tzv. *rías*¹¹, podle kterých se dělí pobřeží od severu k jihu na *Rías Altas*, *Rías Medias* a *Rías Baixas*. Severní pobřeží je mnohem dramatictější a členitější než jihozápadní *Rías Baixas*, které je proslulé klasickými zlatými písčnými plážemi. Tvoří jej vysoké skalní útesy, často tvořící samostatné mysy vybíhající do moře. Jeden z nich – *Estaca de Bares* je nejsevernějším místem Galicie a zároveň předělem mezi Atlantickým oceánem a Kantaberským mořem. Zhruba 7 km vzdušnou čarou od mysu *Cabo de Ortegal* byla v 18. století vybudována *Garita de Herbeira* – strážní „budka“ k hlídání moře proti pirátům. Ve výšce 618 m nad mořem stojí nad nejvyšším evropským útesem se sklonem přes 80 %.

Severozápadní „Pobřeží smrti“ (*Costa da morte*), oblast s charakteristickým dialektem, je známo především díky mysu *Fisterra* (gal. *Cabo Fisterra*, šp. *Cabo Finisterre*), který je historicky považován za nejzápadnější cíp pevninské Evropy¹² a za jakýsi „konec světa“. Proto sem každoročně míří i ti vytrvalejší poutníci, aby svou svatojakubskou cestu zakončili až tam nejdále, jak je to jen možné. Jak samotný

¹¹ Říční údolí vyúsťující do moře či oceánu. Byla zatopena vlivem zvýšení mořské hladiny po poslední době ledové, erozní činností řek či kvůli tektonickým pohybům – oproti fjordům tedy nejsou ledovcového původu (RAG 1997).

¹² Ve skutečnosti je tím nejzápadnějším místem Mys Touriñán, ležící 15 km severně od *Fisterry*.

název pobřeží napovídá, z hlediska námořní dopravy je to jedno z nejobtížněji přístupných pobřeží, o čemž se přesvědčilo již mnoho námořníků. Na jejich památku zde stojí mnoho křížů, připomínajících tyto zrádné břehy.

Galicijské pobřeží je lemováno mnoha ostrovy a ostrůvky, z nichž čtyřicet pět má rozlohu větší než jeden hektar a pět z nich dokonce několik stovek čtverečních kilometrů. Mezi ně patří i ostrovy *Illas Atlánticas*, v oblasti *Rías Baixas*, které jsou vyhlášeny za národní park. Pobřeží je ohraničeno plošinami v úrovni od 30 – 40 m n. m. po 600 m n. m. tvořící tak pobřežní pohoří, jako je např. *Capelada* na severu, *Barbanza* na západě či *Groba* a *Argallo* na jihozápadě.

Téměř středem území prochází od severu k jihu osa pohoří: počíná pohořím *A Faladoira*, dosahujícím 700 m n. m. a stoupá do výšky 1 100 m v pohoří *Faro de Avion*. Od této páteře, oddělující západní atlantickou zónu od východního vnitrozemí, se terén nejprve opět snižuje do tří depresních plošin (*A Terra Chá*, *Lemos* a *A Limia*), aby se od nich v další vlně vzepjal až po nejvyšší galicijské kóty v masivech *Serra do Courel* (*Formigueiros*, 1 643 m n. m.), *Os Ancares* (*Cuíña*, 1 978 m n. m.), *Serra do Eixo* (nejvyšší hora *Peña Trevinca*, 2 127 m n. m.), *Macizo de Manzaneda* (*Cabeza de Manzaneda*, 1 781 m n. m.). V tomto případě se již jedná o nejzápadnější část Kantaberského pohoří, které tvoří přirozenou hranici s Asturiemi a Leónem (CASTILLO RODRÍGUEZ A KOL. 2006, IR INDO EDICIÓNS 2008, URL 7).

4.6.3 Geologie a nerostné suroviny

Prvohorní geologický substrát byl vyzdvižen v průběhu hercynského vrásnění a poté stále ještě v prvohorách opět zarovnan, aby byl znovuvyzdvižen v druhohorách. Alpinské vrásnění jej opět porušilo do podoby, jakou známe dnes. Došlo k třetihorní sedimentaci, která dala vzniknout kvalitním půdám a někdy i ložiskům nerostných surovin, jako např. hnědého uhlí v *As Pontes* a *Meiramé*. Třetihory jsou také obdobím vzniku tzv. rías a konfiguraci říčního systému platného dodnes, který je nejmarkantnější u řek *Miño* a *Sil*. Majoritními jsou kyselé horniny, jako žula, břidlice, svor, dále pak vápencové a bazické, jako jsou gabra a serpentinity. Na tomto rozmanitém geologickém podkladu vznikaly stejně různorodé půdy (IR INDO EDICIÓNS 2008).

Stejně jako si žádný Čech nedokáže představit českou krajinu bez červené pálené tašky, tak v Galicii to zase není možné bez šedavých odlesků břidličnatých střech. Tato komodita je dnes jedním z nejvýznamnějších vývozních artiklů – ve východní

části provincie *Ourense* se nachází největší břidlicové lomy v Evropě. Bohužel si tento ekonomicky významný artikl vybírá svou daň jak na místním obyvatelstvu, pracujícím v drsných podmínkách, tak i na životním prostředí. Nejenže je všudypřítomný prach příčinou zhoršeného zdravotního stavu zaměstnanců, ale také se dostává do řek a odtud dále do moře. Řeka *Sil*, protékající touto zónou, je druhou nejznečištěnější řekou ve Španělsku. Břidlice se využívala tedy jak na pokrytí střech, tak i jako zdivo klasických venkovských či chudších městských domů. Dalším všudypřítomným materiálem je žula. Z té se již stavily masívnější budovy společensky významnějších osob. Na jihovýchodní hranici mezi Galicií a Leónem se nachází pohoří *Serra da Enciña da Lastra* – v žulové Galicii ojedinělá vápencová oblast (IR INDO EDICIÓNS 2008).

Již v průběhu historie byly místní nerostné zdroje maximálně využívány, ať už místním obyvatelstvem, tak i kolonizátory, především pak římskými „zlatokopy“. Kromě bohatých ložisek železa, stříbra, olova a cínu to bylo především zlato, které bylo tím hlavním lákadlem. Tento zájem vedl k vybudování kvalitní cestní sítě a pro kontrolu nad činností v dolech byla dokonce ustavena zvláštní legie *Legio VII Gemina*. Samotný Plinius dokonce uvádí, že zdejší doly produkovaly až 20 000 liber zlata ročně. K získání zlata se využívalo několik neustále se zdokonalujících technik: promývání písku, extrakce zrněk písku z řek, přičemž někdy docházelo k odklonění samotného říčního toku, jako v případě hory *Montefurado*, ve které za účelem odchýlení toku řeky *Sil* a získání zlata vykopali ve 2. st. n. l. Římané tunel o délce 400 m, šířce 19 a výšce 17 m. Z dalších metod to bylo dobývání v dolech pod otevřeným nebem (pohoří *Courel*) či z rudných žil vyhlubováním galerií či studní. Metoda *ruina montium* zase spočívala ve vyvolání sesuvu horninové masy obsahující zlato promýváním vyhloubených kanálů, jako v případě pitoreskních *Las Médulas*, dnes již spadajících pod Kastilii a León (SOBRADO CORREA 2004).

4.6.4 Hydrologie

Z dalších přívlastků, kterými Galicie oplývá, je „Země tisíců řek“. A opravdu je tomu tak. Dispozice reliéfu a množství srážek tvoří ideální hydrologické podmínky (Příloha 6). Všechny galicijské řeky reprezentují atlantický srážkový typ režimu, charakterizovaného dostatkem a pravidelností průtoku v průběhu roku, s mírnými zimními záplavami a obdobími sucha během léta. Galicijské řeky spadají do povodí kantabrijského a atlantického. Řeky ústící na východě v kantabrijské linii (*Navia, Eo, Ouro, Mera...*) jsou kratší a z hlediska průtoku daleko vyrovnanější než řeky povodí atlantického v oblasti *Rías Baixas (Tambre, Ulla, Deza, Umia...)*, jejichž průtok se

v létě podstatně snižuje a jsou celkově o něco delší. Řeky ústící na severozápadě představují jakýsi přechod zmíněných dvou skupin. Nejvýznamnějšími řekami jsou však *Miño* (310 km, 9. nejdelší španělská řeka) a *Sil* (225 km), tvořící nejvýznamnější hydrologické žíly Galicie. Z těchto faktů je zřejmé, že řeky poskytují příhodné podmínky pro využití vodní energie mnohými hydroelektrárnami (IR INDO EDICIÓN 2008).

4.6.5 Flora a fauna, ochrana přírody

Ne náhodou je severní Španělsko nazýváno „zeleným“. Zdejší oceánské klima přináší mnoho srážek a splňuje tak jednu z hlavních podmínek existence bohaté vegetace, kterou vždy logicky následují zástupci fauny.

Území spadá do holoarktické biogeografické oblasti a dvou podoblastí: eurosibiřské a středozevní, jak ukazuje Tab. 5.

Jak je již výše uvedeno, Galicie je přechodným regionem tří klimatů a tedy i jejich biotopů. Pro oblasti atlantického klimatu jsou typické porosty dubu letního (*Quercus robur*; *carballo*), břízy bělokoré (*Betula pendula*; *bidueiro*), olše lepkavé (*Alnus glutinosa*; *amieiro*) a invazivního keře hlodáše evropského (*Ulex europaeae*; *toxo*). V oblastech kontinentálního typu se vyskytuje dub pyrenejský (*Quercus pyrenaica*; *cerquiño*), dub cesmínovitý (*Quercus ilex*; *enciña*), tis červený (*Taxus baccata*; *teixo*), cesmína ostrolistá (*Ilex aquifolium*; *acivro*), borovice lesní (*Pinus sylvestris*; *piñeiro*) a některé druhy jedle (*Abies sp.*; *abeto*). A konečně v oblastech klimatu středomořského se daří stepní vegetaci doplněné dubem korkovým (*Quercus suber*; *sobreira*), „jahodovým stromem“ – planikou obecnou (*Arbutus unedo*; *madroño*) či vavřínem obecným (*Laurus nobilis*; *loureiro*). Omezeně se lze ve vyšších horských polohách setkat s jalovcem poléhavým (*Juniperus nana*; *cimbro*) a bukem lesním (*Fagus sylvatica*). Dnes je za původní považován také celkem rozšířený kaštanovník jedlý (*Castanea sativa*; *castiñeiro*), který sem byl vysázen Římany. V průběhu intenzifikace se vysazovala především borovice přímořská (*Pinus pinaster*) a eukalypt (hlavně *Eucalyptus globulus*; *eucalipto*). Z chráněných rostlin zmíním např. kapradiny *Culcita macrocarpa* či *Davalia canariensis* (FERNÁNDEZ LEICEAGA A KOL. 2006, IR INDO EDICIÓN 2008).

600 milionů stromů v Galicii zaujímá až dvě třetiny území. Z ekonomického hlediska představují hodnotu 28 miliard eur, ale většina z nich je zanedbána a pouhých 9 % z nich je obhospodařováno z komerčních důvodů. I přes tato obrovská čísla, která

Galicii řadí mezi nejlesnatější španělská společenství¹³, je zároveň tím, v němž jsou lesy nejméně ochraňovány: pouze 18 % místních lesů je součástí nějakého chráněného prostoru (PÉREZ 2008). V průběhu Francovy diktatury¹⁴ byla správa místních lesů převedena na stát za účelem intenzifikace lesního hospodářství a vzestupu papírenského průmyslu. Národní papírenský podnik ENCE v Pontevedře, nejvýznamnější svého druhu v Evropě a druhý na světě, zabírající v současnosti více než 500 000 ha pobřeží ríí, představuje již desítky let obrovskou zátěž místního regionu. Nejenže znemožňuje kvalitní rybolov, z hlediska turismu jinak vyhledávané pobřeží degraduje a především tamní zónu zamožuje organickým odpadem a těžkými kovy (FERNÁNDEZ LEICEAGA A KOL. 2006, URL 11). Stejně jako u nás smrky, tak se i borovice a eukalypty v Galicii, sázené především v pobřežních pásech, staly synonymy „tovární produkce“ na dřevo. Na jedné straně tedy stojí monokultury, agresivní vůči původním porostům dřevin, na straně druhé pak většina lesů neobhospodařovaných, zarůstajících a představujících obrovské riziko z hlediska požárů, ke kterým zde každoročně ve velkém dochází.

Tabulka 5: Biogeografické rozdělení (IR INDO EDICIONS 2008).

Eurosibiřská oblast			Středozeimní oblast	
provincie	orokantabrijská	kantábrijsko-atlantická		karpatsko-ibersko-leónská
sektor	lacijsko-ankarským	galicijsko-asturijským	galicijsko-portugalským	ourensánsko-sanabrijským
oblast	východní pohoří <i>Ancares a Courel</i>	kantabrijské pobřeží	atlantské pobřeží a všechny mimopobřežní zóny, středohoří a jihozápadní pohoří	jihovýchodní pohoří, depresní oblast <i>Lemos</i> a údolí řek <i>Miño</i> a <i>Sil</i>

V Galicii je zaznamenáno 262 druhů obratlovců, z nichž 12 jsou sladkovodní ryby, 15 obojživelníci, 24 plazi, 152 ptáci a 59 jsou savci. Navíc je katalogizováno 296 mořských druhů, které obývají pobřeží či se zde vyskytují pouze sezónně. Těmi nejvýznamnějšími savci jsou: medvěd hnědý (*Ursus arctos arctos*; v ohrožení vymření), vlk obecný (*Canis lupus*), vydra (*Londra europea*), kočka divoká (*Felis silvestris*), rejsek pyrenejský (*Galemys pyrenaicus*), norek evropský (*Mustela lutreola*), pch velký (*Glis glis*) a další. Z ptáků: orel královský (*Aquila chrysaetos*), orel jestřábí (*Hieraetus fasciatus*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), tetřev hlušec (*Tetrao*

¹³ Na jednoho obyvatele, zde připadá 0,76 ha lesa = 7. místo v rámci Španělska (PÉREZ 2008).

¹⁴ Od jeho jmenování „*Caudillo de España por la gracia de Dios*“ (Vůdce Španělska z Boží milosti) v roce 1939 po jeho smrt roku 1975 (IR INDO EDICIONS 2008).

urogallus) či sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*). Z obojživelníků např. skokan iberský (*Rana iberica*), rosnička zelená (*Hyla arborea*), blatnice západní (*Pelobates cultripes*), želva bahenní (*Emys orbicularis*), ještěrka Schreiberova (*Lacerta schreiberi*), kobra obecná (*Coronella austriac*) nebo mlok dvoupruhý (*Chioglossa lusitanica*). A konečně z ryb mihule mořská (*Petromyzon marinus*), losos obecný (*Salmo salar*), ostroretka (*Boga sp*), parma obecná (*Barbus babus*), pstruh obecný (*Salmo trutta*), různé druhy sardinek či místní vyhledávaná pochoutka svijonožec (*Pollicipes pollicipes*).

V rámci evropské soustavy chráněných území NATURA 2000 je v Galicii navrženo 369 469 ha (12,5 % rozlohy) k ustanovení „Zón speciální ochrany“ (ZECs), které zahrnují 8 Zón k ochraně ptáků (ZEPAS) a 57 Míst společného významu (LICs), viz Příloha 6. V roce 2003 je pak zformována Síť chráněných přírodních území Galicie a to s následujícími kategoriemi, viz Tab. 6 (IR INDO EDICIÓN 2008). Nutno podotknout, že následující kategorie jsou od těch českých odlišné (vyjma snad národních parků), např. přírodní parky jsou druhou nejvýznamnější velkoplošnou kategorií (u nás CHKO).

Na základě Konventu v Aarhusu (Dánsko) se Španělsko, a tedy i Galicie, zavázalo plnit Aarhuskou úmluvu ze dne 25. června 1998. Jedná se o úmluvu o přístupu k informacím a spoluúčasti obyvatelstva na rozhodování ve věcech životního prostředí (IR INDO EDICIÓN 2008, URL 12). Zřejmě jako více méně všude je si část obyvatelstva plně vědoma přírodních hodnot své země a snaží se je proto chránit. Jiní jsou buď k dané věci lhostejní nebo tyto přírodní krásy berou jaksí automaticky a neuvědomují si, že jim mohou svou činností škodit. Do první skupiny lze v každém případě zařadit aktivní nezávislou a neziskovou ekologickou asociaci ADEGA (*Asociación para a Defensa Ecolóxica de Galiza*), založenou před více než 25 lety. Spolu s dalšími organizacemi je např. součástí Galicijské ekologické federace (FEG), dále Evropského úřadu životního prostředí (OEA), Evropské federace dopravy a životního prostředí či platformy *Nunca Más*, viz dále.

Současnými nejzávažnějšími ekologickými problémy je např. znečištění řek. Jak je uvedeno výše, hlavními důvody znečištění je důlní činnost v břidlicových lomech, papírenská výroba v Pontevedře a hydroelektrárny. Velmi aktuální je kontroverzní nový plán větrných elektráren (*Plan Eólico*). Podle něj by mělo být až 43 % navrhovaných elektráren na územích chráněných z hlediska jejich přírodních či jiných hodnot, přičemž celá třetina by byla území NATURA 2000 (MORÁN 2010). Pokud se zaměříme na současné ekologické problémy Galicie, nelze nezmínit

událost, která navzdory své dataci před devíti lety neustále ulpívá v myslích místního obyvatelstva nejen vlivem jejích ekologických důsledků, ale také kvůli průběhu řešení dané situace. Dne 13. listopadu r. 2002 se u galicijského pobřeží vlivem poškození začal potápět 26 let starý ropný tanker Prestige. Po rozhodnutí vlády byl odtážen na volné moře, kde se 19. listopadu potopil. Odhaduje se, že během těchto sedmi dnů vyteklo z jeho útrobu až 63 000 tun ropy. K této nejrozsáhlejší katastrofě v Evropě došlo, jakoby symbolicky, na Pobřeží smrti (*Costa da morte*) nedaleko mysu *Fisterra*. Světový fond na ochranu přírody odhadl škody havárie na osm miliard eur (LOBATO 2003, HN 2004). V rámci masové nespokojenosti s řešením této krizové situace vznikla několik dní po havárii platforma *Nunca Más*.

Tabulka 6: Chráněná území Galicie (IR INDO EDICIÓNS 2008).

Kategorie	Oficiální název	Český název	Rozloha
Národní park	<i>Parque Nacional das Illas Atlánticas</i>	NP Atlantické ostrovy	8 496 ha
Přírodní parky	<i>Baixa Limia-Xurés</i>	Pohoří Baixa Limia-Xurés	20 920 ha
	<i>Montes do Invernadoiro</i>	Lesy Invernadoiro	5 722 ha
	<i>Serra da Enciña da Lastra</i>	Pohoří Enciña da Lastra	3 151 ha
	<i>Monte Aloia</i>	Les Aloia	746 ha
	<i>Complexo Dunar de Corrubedo</i>	Komplex dun v Corrubedu	550 ha
	<i>Fragas de Eume</i>	Smíšené lesy v okolí řeky Eume	9 126 ha
Přírodní památky	<i>Souto de Rozavales</i>	Kaštanovníkový les Rozavales	1,8 ha
	<i>Fraga de Catasós</i>	Smíšený les Catasós	4,5 ha
	<i>Souto da Retorta</i>	Kaštanovníkový les Retorta	3,2 ha
	<i>Costa de Dexo</i>	Pobřeží Dexo	266 ha
Mokřady v rámci RAMSAR		5 zón	8 026 ha
Místa národního významu		3 místa	58 ha
Národní lovecká rezervace		v pohoří Ancares, vč. zóny ochrany medvěda hnědého	12 667 ha

5. PRAKTICKÁ ČÁST – VLASTNICTVÍ PŮDY V GALICII

5.1 Pozemkové vlastnictví z hlediska historie

5.1.1 Historický vývoj vlastnictví půdy v Galicii a českých zemích

Prvotně pospolné společnosti a starověk

Jak tvrdí Vítězslav Provasník a Oldřich Šebek, půda je v podstatě přírodní síla, která na počátku člověka ovládá. Určuje jeho životní podmínky, jisté počínání, chování a ve spojení se střídáním ročních období také jistou tvářnost jeho života. Tím jej determinuje a pokládá základ pro vznik různých společenských poměrů. Život v prvotních pospolných společnostech byl zprvu omezen nízkou efektivitou hospodaření, které mělo zajistit minimální fyzickou potřebu na přežití. Proto bylo výhodné, resp. nutné vzájemně spolupracovat. Obyvatelé byli vázáni příbuzenskými vztahy a řídili se pravidly tzv. rodové společnosti. Rod byl základem všeho, zájmy celé rodové společnosti byly tedy nadřazeny zájmy jednotlivce. Základním principem bylo rovnostářství, jehož základní podmínkou byla společná držba veškeré půdy a tedy i práva. Zlepšováním technologie hospodaření pomocí dokonalejších nástrojů, domestikace zvířat a využití ohně docházelo k zesilování postavení muže a přechodu od matrilineární rodové společnosti k patriarchátu. Postupně se vyčleňuje vrstva válečníků, placená za obranu celé společnosti ostatními členy, největší zisk jí ale přináší válečná kořist. Přesto je velmi závislá na těchto příjmech, v případě prohry závisí pouze na dávkách z vlastního etnika či podmaněných území. Vytváří se tak soukromé vlastnictví, vyčleňuje se privilegovaná vrstva a rodové obcí založené na rovnostářském základu tak postupně zanikají a společný majetek i práva se stávají soukromými (PROVAZNÍK A ŠEBEK 1955, BARTOŠEK 1981). Tato vrstva je později v římské společnosti nazývána patricijci.

Vlastnictví je jako pojem známo od starověku. Jako jedno z práv je zmíněno již v *Chammurapiho zákoníku*, jednoho z nejstarších dnes známých zákoníků z 18. st. př. n. l. Vlastníci byli tehdy povinni budovat a udržovat hráze a vodní kanály. Celospolečenský zájem závlahových systémů tak byl kladen nad užitek jednotlivce z jeho soukromého majetku. Mykénské Řecko (16. – 11. st. př. n. l.) už rozlišovalo vlastnictví půdy soukromé a společné, kdy byla vlastníkem obec či lid. Stejně jako společnost, tak i držba půdy byla diferencovaná. Rozlišována byla půda královská, půda ve vlastnictví basilejů, kteří tvořili jakousi šlechtu, a do třetice půda ve vlastnictví svobodných rolníků (ŽIDLICKÁ A SCHELLE 1998).

Římská říše

Následujícím mezníkem byla římskoprávní koncepce (viz kap. 5.1.2.) založená na individuálním vlastnictví, která se stala vzorem evropské právní kultury. Kořeny římského práva sahají až do období prvotně pospolných společností. Stoupající konflikty mezi přímými potomky rodů – patriciji – a ostatní římskou společností¹⁵ byly jedním z důvodů vzniku státu jakožto organizace ochraňující práva privilegovaných. Definitivně se tak římský lid rozdělil do tříd podle pozemkového cenzu s naprostou nadvládou těch nejbohatších. Základním předpokladem bylo, že veškerá půda je primárně ve vlastnictví státu (*ager publicus*) a jednotlivcům je jím přidělována do vlastnictví individuálního (*ager privatus*). To však neplatilo v provinciích, kde byla půda zpravidla ponechána původním vlastníkům. Ti ale museli platit zvláštní pozemkovou daň, tzv. *tributum* nebo *stipendium*¹⁶. V římském právu se počítalo i s určitým omezením vlastnictví, a to jak v zájmu jiných vlastníků, tak i v zájmu veřejném (tzv. legální služebnost). To bylo spjato především s právem stavebním, kdy bylo např. povinné zachování stanovené přípustné výšky staveb, vzdálenosti mezi stavbami nebo vzdálenosti od veřejné cesty a břehu vodního toku. Reformy císaře Justiniána omezily volnost vlastníka ještě více, a to jak v nakládání se samotným pozemkem, tak i s vodou na jeho pozemku se nacházející (BARTOŠEK 1981, KINCL A URFUS 1990).

Základem ekonomiky raného období (7. – 4. st. př. n. l.) byla i nadále uzavřená domácí usedlost malé či střední velikosti s omezeným výskytem otroků. Rozvojem říše (cca 300 př. n. l. – 235 n. l.) získával Řím vojenskými výboji nadbytek půdy a přírodního bohatství, které se z části dostalo do soukromých rukou. Dochází k silné koncentraci pozemků (*latifundia*¹⁷) a financí, hlavní výrobní silou jsou otroci (BARTOŠEK 1981, KADLECOVÁ A KOL. 2005). Od 1. st. n. l. se postupně rozkládá otrokářský řád. Část původních otroků se přeměňuje na tzv. *kolóny* a to především v římských *koloniích*¹⁸. Práce nemotivovaných otroků, jejichž počet se snižoval a cena rostla, byla neefektivní. Proto bylo výhodné zavést institut, kdy by měl i

¹⁵ Tvořena *plebejci* – svobodní obyvatelé (měšťané i venkované) bez práv a nesvobodnými otroky (LÖWE A STOLL 2005).

¹⁶ *Tributum capitis* (daň z hlavy) a *tributum soli* (daň z pozemků) byly důležitými nástroji příjmu Římské říše. *Stipendium* byla daň ukládaná dobytým městům a územím (pro výplatu žoldu a úhradu válečných nákladů). Od principátu bylo *tributum* vybíráno pouze v císařských provinciích, kdežto *stipendium* v provinciích senátních (BARTOŠEK 1981).

¹⁷ Zemědělský velkostatek; na Pyrenejském poloostrově tradičně větší než 250 ha, zatímco v ostatních zemích EU již nad 100 ha. Je intenzivně využíván, často ve formě monokultury s vyšší produkcí. Ve Španělsku jsou typické pro jižní sušší oblasti (IR INDO EDICIONS 2008).

¹⁸ *Colonia* – Římany nově založené město v dobytém území; jeho obyvatelé byli právě kolóni (BARTOŠEK 1981).

pracující zájem na výnosu. Potomci těchto otroků, kolóni, tedy byli svobodnými nájemci půdy za peníze nebo za poměrnou část úrody. K pánovi byli vázáni jednak právě kvůli půdě, tak z důvodu ochrany před barbarskými útoky. Ke změně dochází ve 4. st. n. l. za Konstantina I. Velikého, kdy lze instituci kolonátu považovat za vybudovanou. *Kolóni* jsou od té doby vázáni přísahou, že zůstanou na půdě svého pána a za její užívání mu budou platit rentu. Stávají se tak přímými předchůdci středověkých nevolníků (BARTOŠEK 1981, LÖWE A STOLL 2005).

Římané v Galicii

Konkrétní situace v *Gallaecii*, v jedné z římských provincií (Příloha 7), byla následující. V severozápadní oblasti Pyrenejského poloostrova byla z důvodu kontroly území založena v 1. st. př. n. l. tři města římským císařem Augustem: *Bracara Augusta* (dnes Braga, Portugalsko), *Lucus Augusti* (Lugo, Galicie) a *Asturica Augusta* (Astorga, León). Tato města se stala centry tří římských administrativních oblastí (*conventus iuridicus*) nejprve s vojenskou, později i soudní, obchodní, finanční a náboženskou funkcí. Tvořila opěrné body, od nichž se dále rozvinula hustší síť sídel a komunikací, jak je popsáno v kap. 5.2.3. Postupně vznikala i tzv. *villae* – venkovská izolovaná sídla s obytnou a hospodářskou funkcí. Základ tvořil bohatý vlastník půdy s rodinou, která se postupně adaptovala na římskou kulturu. Hospodaření bylo založeno na principu pronájmu půdy tohoto vlastníka jednotlivým osadníkům. Ti byli tzv. *possesores*, tj. půdu fakticky užívali, ale nevlastnili a nájem dědičně nepřecházel na jejich potomky (viz kap. 5.1.2.). Půda se tak postupně koncentrovala v rukách menšiny, která se později stala základem vrstvy feudálů (SOBRADO CORREA 2004).

Barbarská Evropa

Mimo římskou říši však zůstala dvě centra barbarské kultury kontinentální Evropy – Čechy s Moravou a Transylvánie s Valašskem. Na severní hranici říše vznikly na keltském území tři římské provincie – Raecie a Noricum v dnešním Rakousku a Panonie v Maďarsku. V tomto období (0 – 500 n. l.) se na našem území vyskytují Germáni. Konkrétně za Marobudovy říše¹⁹ se k nám zprostředkovaně dostávají jak římské vynálezy, tak především organizační forma společnosti (DAWSONOVÁ 1994, LÖW A MÍCHAL 2003). Význam tohoto práva tkví mimo jeho materiální vliv i v tom, že jako první bylo sepsáno a uzákoněno a to v tzv. zákoníku císaře Justiniána. Od 12.

¹⁹ Markomanský král a první doložený panovník vládnoucí na našem území. Zajímavé je, že markomané byli germánským kmenem pravděpodobně příbuzným se Svěby, kteří roku 409 založili království v Galicii (DROBERJAR 2000).

století byl tento dokument, zvaný *Corpus Iuris Civilis*, vědecky zkoumán a interpretován, až se stal vzorem moderní právní vědy. V 19. století pak římské právo stálo vzorem velkých kodifikací soukromého práva ve Francii, Rakousku a Německu (KINCL A URFUS 1990). Ve formě platnosti rakouského práva u nás v období rakouské monarchie se nás dotklo více. O římském právu a jeho principech dále v kapitole 5.1.2.

Stěhování národů a reconquista

Vpád Hunů do Evropy přinutí Germány (Alany, Svéby a Vandaly) k postupu na západ a na jih až na Pyrenejský poloostrov. Zde je jim od římského impéria místo válečného pole nabídnuto připojení se k říši prostřednictvím paktů zvaných *foedus*. Jednalo se o trvalé spojenecké smlouvy upadajícího římského impéria s jiným státem, řešící vzájemné vztahy. Roku 411 byla založena první smlouva: Germánům byla přidělena určitá území, kde se mohli usadit, s podmínkou, že zanechají svého drancování na španělském území. Následně se *Gaellacia* transformuje ve Svébské království, které se později připojí ke království Vizigótů. Vznik muslimské říše Al-Ándalus v průběhu 8. století na Pyrenejském poloostrově znamenal přetržení právní jednoty, která byla vybudována v průběhu vizigótské říše (*Lex Visigothorum*). Zájem muslimů byl v Galicii minimální, a tak mohly být v minulosti nabyté sociální vztahy zachovány. Pomalu, ale jistě zde vzkvétá křesťanství a počínají se formovat prvotní křesťanská království s jejich vlastními všeobecnými zákony lokálního charakteru. K prosazování ortodoxní formy náboženství na úkor dosavadního *priscilianismu*²⁰ je zhušťována síť církevních sídel (biskupství: Lugo, Iria, Tui, Ourense, Astorga, Britonia = A Coruña). Následně je Galicie připojena k Asturijskému království, později i k Leónskému. Církev má v té době stěžejní vliv na sociální uspořádání. Jakožto nositelka kultury, vzdělanosti a jako vlivný sociální činitel byla neodmyslitelnou podporou monarchie, v tomto případě té asturijské. Po jejím pádu se tak některá církevní centra stahují a jiná naopak posilují své postavení, jako např. Lugo a Iria. Přesto je blízký vztah s panovníkem natolik silný, že s jeho pomocí v Galicii znovu nabere sílu a vliv. Vyrůstají další kláštery, koncentrující obrovské bohatství a půdu (BARTOŠEK 1981, SOBRADO CORREA 2004).

²⁰ Křesťanská doktrína hlásaná ve 4. st. biskupem Priscilianem, který se stal prvním kacířem souzeným a popraveným katolickou církví. Na koncilu v Braga prohlášeno r. 561 n. l. za kacířství (Sobrado Correa 2004).

Pádem římského impéria se Evropa na dalších několika staletí přesunula do období středověku. Období španělské reconquisty²¹ znamenalo nutnost dosídlení ekonomicky a strategicky hodnotných, většinou pohraničních oblastí poloostrova místním obyvatelstvem. K jeho přilákání tak jednotliví křesťanští králové, šlechta i církve začali těmto oblastem udělovat série privilegií a úlev, které byly zapisovány na tzv. obecních listinách (šp. *cartas pueblas*). Od 10. století se dané normy z jednotlivých obecních listin začaly sepisovat ve sbírky španělsky zvané *fueros* (BARTOŠEK 1981, SOBRADO CORREA 2004), která svou definicí připomínají práva udělovaná městům v českých zemích (*fueros* nezaměňovat s *foros* – od sl. *foro*, viz Středověký feudalismus).

Středověký feudalismus v Galicii

Základem feudálního státu bylo lenní zřízení, a to především ve vrcholném středověku. Důsledkem předchozích období byla majetkově hierarchizovaná feudální společnost, která přijala princip děleného vlastnictví (kap. 5.1.2.). Postupně se tak vytvořila síť vzájemných vztahů mezi vlastníky půdy – seniory – a uživateli jejich půdy – vazaly, případně i vazaly jejich vazalů. Seniozem byl v první řadě panovník, následovaný světským nebo církevním feudálem. Vazalem mohl být šlechtic, tedy svobodný muž, výjimečně i tzv. nápravníci – sedláci, kteří vykonávali vojenskou službu pro církevního feudála a byli vůči svému pánu povinni „*radou a pomocí*“. Na vrcholu tehdejšího galicijského společenského žebříčku byla majetná menšina tvořená hrabaty, opaty a biskupy. Příslušnost ke šlechtě však byla až do 9. st. (SOBRADO CORREA (2004) uvádí dokonce do 12. st.) podmíněna pouze sociálním postavením, tedy ještě ne právnicky, a proto nebylo možné dědit jednotlivá hospodářství. Léna se proto převáděla na další urozenou osobu, která za tento převod zaplatila tzv. dědičnou daň. Zároveň mohl tento nový lenní pán uzavírat další nové lenní vztahy, zahrnující léno celé či jen jeho část. Od 13. st. se mohly feudálními pány stát i osoby neurozeného původu a o století později již nebyla nová léna zaváděna. Z hlediska charakteru se rozlišovalo např. „léno oddanosti“, kdy musel vazal místo platby renty splnit přísahu loajálnosti vůči pánu; „léno s panstvím“, týkající se poskytnutí půdy i s otroky; „léno těla“, při němž byl vazal povinen vojenskou službou; či „léno platební“ s odvodem renty pánu (MALÝ 1999, SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIÓNS 2008).

²¹ Období vytažení Maurů z Pyrenejského poloostrova katolíky, datováno od 8. do k. 15. st. (IR INDO EDICIÓNS 2008).

Středověký feudalismus na našem území

V českých zemích přecházela léna do 12. století i na potomky vazala, ovšem pouze v mužské linii. Vyhlášením Statut Konrádových (*Iura Conradí*) v roce 1189 nabývají dědické právo i dcery zůstavitele, pokud zemřel bez synů. V případě vymření celého vazalova rodu přešlo léno zpět na seniora. Zmíněný dokument obsahoval i tzv. institut nedílu (viz kap. 5.1.2.), který znamenal základní přechod od lenní držby ke svobodnému vlastnictví. Od 15. století docházelo k vystupování z nedílů přidělením poměrných dílů jednotlivcům či všem členům. Následně došlo k zapsání tohoto aktu do zemských desek a bývalý nedílník se vůči ostatním vymežil právem tzv. reaktu, tj. předkupního práva ke zbytku nedílu v případě jeho prodeje. Ke konečnému zániku nedílu došlo jeho zákazem v Obnoveném zřízení zemském v roce 1627. Stejně jako římský vlastník, tak i feudál byl do určité míry omezen. Své statky mohl sice užívat, prodat nebo zastavit, v případě své smrti je ale mohl odkázat jen se souhlasem panovníka.

Šlechtická půda se dělila na *dominikál* a *rustikál*. Dominikál neboli panskou půdu obdělával sám pán prostřednictvím robotní či námezdní pracovní síly. Tato půda nepodléhala dani až do r. 1757. Jako rustikál byla označována půda v režii sedláků, která byla rozdělena na jednotlivé selské statky – grunty – a dědičně jim pronajímána. Sedláci nemohli s touto půdou nijak disponovat a do vlastnictví nabývali pouze část výtěžku své práce. Zároveň byla jejich povinností robota a odvod naturálních dávek pánovi. U této poddanské držby lze vysledovat dva proudy: starší právo české (*ius bohemicum*), stanovující, že sedlák mohl držet půdu pouze do odvolání a proto mu tedy mohla být kdykoli zabavena, a kolonizátory ve 13. st. přinesené právo německé (*ius theutonicus*), podle něž byly mezi sedláky a šlechtou uzavírány smlouvy zaručující poddaným dědičnost půdy, a to za určitý pravidelný poplatek, tzv. ourok (MALÝ 1999). Druhé zmíněné postupně převážilo nad českým, a to z důvodu výhodnosti jak pro poddané, pro které představovalo jistotu držby a obživy, tak pro samotnou vrchnost, která se těšila pravidelnému finančnímu příjmu (MALÝ 1999). KADLECOVÁ A KOL. (2005) uvádí odlišnost anglosaského práva: tam byl naopak jediným vlastníkem král a ostatní měli k půdě pouze odvozený vztah, stejně jako v případě institutu freehold na kontinentě.

Galicijský systém for

SOBRADO CORREA (2004) uvádí, že vliv církve v Galicii se opět začal oslabovat s vývojem měst ve 12. a 13. st. V nich se totiž koncentroval obchod a řemesla, díky nimž měšťané bohatli a jejich závazky církvi, jako jednomu z ústředních feudálů, se

zmenšovaly. Podle IR INDO EDICIONS (2008) je však 13. století dobou mohutné expanze klášterních panství, které díky svému záběru již nebyla schopna vlastní půdu obhospodařovat. Postupně tedy přešla k určité formě jejich pronájmu. Z hlediska nájemců a vazalů, tedy všech „nevlastníků půdy“, dochází k osvobození a to díky aplikaci systému for (viz kap. 5.1.2) koncem 12. století. Ten bude trvat až do počátku 20. st. a nesmazatelně ovlivní galicijskou společnost. Dle Maríí Luz Ríos (IN SOBRADO CORREA 2004, s. 74) to byly právě tři okolnosti, které vyústily k jeho využití: rychlá a výrazná odezva tehdejší demografické a ekonomické situace; mimořádná akumulace územního majetku církevních institucí; a konečně snaha rolnictva o uznání a zhodnocení své práce a svých práv vzhledem k jím obdělávané půdě. O jeho úspěchu svědčí i to, že od pol. 12. st. do pol. 14. st. bylo smluv ve formě *for* až 75 % (SOBRADO CORREA 2004).

Fora měla především tři předchůdce: římskou emfiteusi (viz kap. 5.1.2.), zmíněný lenní systém a obecní listiny. Oproti lennímu vztahu zde dochází k pronájmu půdy nájemci vlastníkem za stanovenou rentu. Středověká *fora* měla trvalý charakter a renta proporcčně odpovídala úrodě na smluvní půdě, všeobecně jedné třetině ze zemědělské půdy a polovině v případě vinice. V novověku se specifikovalo *foro* galicijské, které bylo uzavíráno na konkrétnější dobu „*tří hlasů*²² či *generací*“ nebo od 17. st. „*vlády tří králů nebo královen*“, k čemuž se dle VILLARES (1982) počítalo ještě „*29 let navíc*“. Zároveň se stanovila pevná renta a odvod v naturáliích. VILLARES (1982) dále uvádí, že se po uplynutí smluvní doby majetek navrátil pronajímateli s tím, že tento vyplatil nájemci určité úlevy v případě zlepšení daného statku. To mělo za následek poněkud větší volnost nájemců, kteří vlastně v tomto případě např. nebyli povinni vojenské pomoci jako typičtí vazalové. Ve společnosti se tak objevuje nová vrstva nízké šlechty²³, která na pronájmu své půdy staví veškeré své hospodářství. Stávají se prostředníky mezi přímými vlastníky a nájemci, a to formou postoupení tzv. *subfora*, které je samozřejmě stanoveno na vyšší hodnotu než je ta, kterou má sám šlechtic odvést již přímo vlastníkovi. Tato politika vyvolala střet zájmů takto prosperující kořistnické šlechty a církve, která chtěla v 18. st. zvýšit rentu z pozemků, což zároveň zamýšlela i samotná šlechta. Ukončení sporů měla zajistit rezoluce z Castely v r. 1763, kterou bylo užívání půdy povoleno pouze tomu, kdo na ní skutečně pracoval. Zároveň byla od té doby vedena evidence

²² Nutno chápat jako hlasů k vyjádření svého názoru, resp. hlasů volebních.

²³ Neurozená, pouze privilegovaná vrstva obyvatelstva, která vznikla z duchovních, rytířů či úředníků. Těm byly odkázány určité pozemky, které se poté dále dědily z generace na generaci. Tím, že se později přesunulo centrum vlády a urozená šlechta mimo Galicii, získávala tato vrstva podstatný vliv na galicijském území.

for, čímž tato získala na legalitě. Jak již bylo řečeno, většina venkovanů nebyla vlastníky půdy, kterou obdělávala, ale byla k ní vázána určitým institutem užití (držbou, viz kap. 5.1.2.), jako podílnickým nájmem, nájemní smlouvou, *forem* či *subforem*. VILLARES (1982) dále uvádí, že od 16. st. to bylo právě *foro*, které se stalo základním regulačním institutem, který byl výhodný jak pro vlastníky půdy, tak pro uživatele díky výběru rent. Cílem tedy bylo udržet určité rodinné jádro na pozemku, ze kterého by se odváděla renta. Pozemky již tehdy nebývaly příliš rozlehlé, lze téměř mluvit o *minifundiích* – ta se ale jako záměrně drobně rozparcelovaná půda objevují později, viz kap. 5.2.3.

Středověká a novověká galicijská společnost byla tehdy stále většinově závislá na půdě a její rozvrstvení bylo následující: na vrcholku pyramidy stáli „pronájemci“ půdy, tedy církev (hlavně kláštery), urozená a hlavně nízká šlechta. Základ společnosti tvořili vesničané (80-90 % obyvatelstva), dále měštití řemeslníci, námořníci, obchodníci, úředníci apod. Osm století fungování systému *for* samozřejmě zanechalo svou stopu ve všech sférách společnosti. I když nebyl zcela uniformní, lze v něm vysledovat dva základní rozdíly týkající se doby platnosti úmluvy (trvalá či dočasná) a povinností uživatelů půdy. Systém fungoval i v dalších severovýchodních regionech Španělska, Portugalska a některých oblastech Evropy, i když často pod jiným označením. V Galicii byl uplatněn až na 4/5 území. Na zbytku galicijského území fungoval buď prostý nájem se smlouvou většinou na 9 let či formou spoluúčasti – dohody proměnlivé doby trvání a většinou jen verbální, kdy vlastník poskytl zdarma hospodářství (obydlí s pozemky) uživateli, který zde měl na oplátku hospodařit a vlastníku odvádět určitý podíl úrody. V tomto posledním případě tak vlastník často nepříliš rentabilních pozemků sdílel riziko z neúrody postoupením uživateli, který už byl ale neúrodou zasažen přímo (VILLARES 1982, SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIONS 2008, FREIRE CEDEIRA 2010).

Změny po třicetileté válce na našem území, raabizace

Po třicetileté válce (1620-1648) se dle LÖWA A MICHALA (2003) Evropa stává černobílou: dva nesmiřitelné tábory bojovali o přerozdělení nových bohatství – jak ze zámoří, tak z církevního majetku. Na našem území, které prochází obdobím feudálního absolutismu, je nástrojem k přerozdělení majetku proces *raabizace* v letech 1775-1790. Cílem této pozemkové reformy bylo zefektivnění zemědělské výroby a zvýšení porodnosti společnosti oslabené třicetiletou válkou o 43 % obyvatelstva. Principem bylo rozdělení vrchnostenských statků mezi sedláky, kteří by se stali tzv. *emfyteutéty*, tedy získaný pozemek by byl v dědičném nájmu,

odpadla by roboty a sedláci by vrchnosti odváděli rentu. Reformou vzniklo do roku 1790, kdy byla na žádost vrchnosti ukončena, něco přes 200 raabizačních vesnic v Čechách a na Moravě. I když nebyla provedena nijak organizovaně (nebyla povinná), byla ve výsledku úspěšná, ale zároveň zavedla nerovnost mezi poddané nájemce půdy, což se projevilo při vykupování se z roboty v 19. století. Roku 1811 vychází *Všeobecný občanský zákoník (ABGB, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)*, ve kterém je naplno uplatňován princip římského práva. V § 353 a § 354 zakotvuje neomezenost a nedotknutelnost soukromého vlastnictví (viz kap. 5.1.2.), přesto však stále obsahoval zbytky feudální koncepce lenních vztahů (KINCL A URFUS 1990, MALÝ 1999).

Desamortizace v Galicii

Ve Španělsku je díky Manuelu Godoyovi koncem 18. století započat obdobný proces přerozdělování majetku, tzv. *desamortizace*, tedy postupnému rušení úmoru nevyužívané zemědělské půdy a její uvedení na trh. Desamortizace trvala až do r. 1924, v různých částech Španělska se však zpozdila. Před přiblížením vlastního procesu je však nutno popsat tehdejší situaci vlastníků, resp. držitelů půdy. Zdrojem je následující studie Ramóna Villara.

V Galicii, stejně jako ve zbylém Španělsku, vznikaly průběžně různorodé katastry majetku, a to již za dob římské říše. Desamortizace však vyžadovala kompletní aktualizovanou verzi o stavu majetku. Proto v letech 1750–1754 probíhal v zemích Kastilské koruny, kam spadala i Galicie, soupis do tzv. *Katastru markýze z Ensenady (Catastro de Ensenada)*. Ten je dodnes považován za základní zdroj informací o obyvatelstvu, jejich majetku, rozdělení majetku mezi jednotlivé sociální skupiny apod. podobně jako náš *Stabilní katastr* z let 1825–1843. Dalším španělským katastrem, který už ale není tak precizně vypracovaný, jsou *Doklady o přiznání zemědělských statků (Cédulas de Declaración de las Fincas Rústicas)* z let 1879–1881 (VILLARES 1982, SKLENIČKA 2003).

Oba zmíněné španělské katastry využívá i Ramón Villares ve své knize o pozemkovém vlastnictví v Galicii jako zdroj faktů o sociálním rozdělení půdy a rozlohy jednotlivých hospodářství tehdejší doby. Studijním územím, které má reprezentovat situaci v celé tehdejší Galicii, je mu 18 galicijských farností; zastoupení držitelů²⁴ jejich hospodářství ukazuje Tab. 7. Z ní je patrné, že až 83,5 % držitelů bylo venkovské obyvatelstvo, tedy ti, kteří půdu nevlastnili, ale pouze na ní

²⁴ Držiteli jsou zde nazývány osoby či instituce, které nejsou vlastníky půdy, ale fakticky ji užívají a nakládají s ní jako se svou. Bližší definice viz kap. 5.1.2.

pracovali. Z toho vyplývá, že skutečně se tehdy kladl důraz na rozlišení vlastnictví k užítku (držby) a vlastnictví přímého (VILLARES 1982).

Tabulka 7: Pozemkové vlastnictví z hlediska držitele ve vybraných 18 studijních galicijských farnostech v roce 1753 (VILLARES 1982).

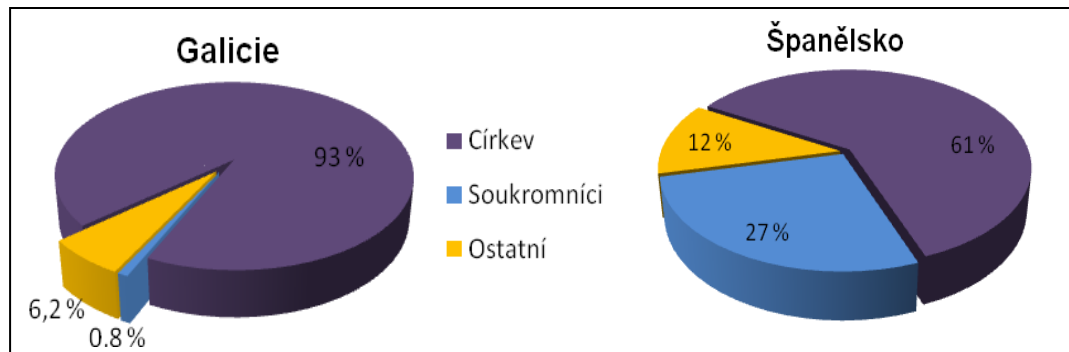
<i>Držitel půdy</i>	<i>Počet hospodářství</i>	<i>% z celku</i>	<i>Výměra hospodářství (ha)</i>	<i>% z celku</i>	<i>Prům. výměra hospodářství (ha)</i>
Církev	27	5,4	34,7	3,0	1,3
Nízká šlechta	29	5,9	178,2	13,8	6,1
Venkovské obyvatelstvo	441	88,7	1 077,6	83,5	2,4
Celkem	497	100,0	1 290,5	100,0	2,6

A nyní k samotné desamortizaci. Hlavním principem bylo omezení soukromého vlastnictví pozemků jak městských, tak venkovských i pozemků ve *foru* apod., která byla ve vlastnictví církve či občanů, kteří ji nevyužívali (byla tzv. v „mrtvých rukách“). Probíhala ve třech fázích: znárodnění státem, správa majetku prostřednictvím veřejných financí do doby, kdy byl nabídnut k privatizaci, a konečně převod do soukromých rukou (do „živých rukou“) nebo do společného vlastnictví (např. občanů). V Galicii probíhala desamortizace pod taktovkou ministra Mendizábala a Espartera opět se zpožděním, kolem r. 1837, a oproti průběhu v ostatním Španělsku byla poněkud specifická (VILLARES 1982, SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIONS 2008).

Původní myšlenka Mendizábala umožnit koupi i těm nejmenším rolníkům rozdělením půdy na malé parcely se bohužel nenaplnila. Desamortizace zde byla právně podepřena a převod majetku byl prováděn dvěma způsoby – prodejem ve veřejné dražbě nebo výkupem samotným uživatelům půdy. Přes 90 % desamortizované půdy bylo církevních a 70-80 % bylo spojeno *for*y (Tab. 8, Graf 1 a 2). Církev tedy fakticky pozemky nevyužívala, ale přesto byly v držbě zemědělců, kteří na ní pracovali. Proto se na ně desamortizace nemohla legálně vztahovat a dle Ramóna Villara nebylo z těchto pozemků převedeno plné vlastnické právo, ale pouze právo výběru rent (*for*) z daného pozemku církve na různé městské skupiny, jako např. obchodní buržoazii (VILLARES 1982). Tím se pro venkovany, naprostou většinu obyvatel, kteří z dané trojvrstvé hierarchie půdu opravdu využívali, mnoho nezměnilo. Původní myšlenka rozdělení parcel na menší a umožnění tak jejich koupi drobnými zemědělci se neuskutečnila v plném rozsahu, přesto je z Přílohy 8 patrný rozdíl velikosti pozemků v r. 1753 a 1880, k němuž jistě přispěla i desamortizace. To vše umožnilo přetrvání systému *for* až do počátku 20. st. (VILLARES 1982, SOBRADO CORREA 2004, IR INDO EDICIONS 2008, FREIRE CEDEIRA 2010).

Tabulka 8: Majetek v desamortizaci dle původních vlastníků v Galicii (v tisících rs. vn.²⁵). Srovnání se stavem v celém Španělsku (VILLARES 1982, s. 157).

Provincie	Církev	%	Soukromníci	%	Ostatní	%	Celkem
A Coruña	81 862	91,0	796	0,8	7 943	8,2	96 601
Lugo	28 433	97,0	10	–	883	3,0	29 326
Ourense	64 852	97,9	773	1,2	634	0,9	66 259
Pontevedra	43 749	88,2	426	0,9	5 423	10,9	49 598
Celkem Galicie	224 896	93,0	2 005	0,8	14 883	6,2	241 784
Celkem Španělsko		61		27		12	

Graf 1 a 2: Procentuální zastoupení majetku v desamortizaci dle původních vlastníků v Galicii a v celém Španělsku, data z Tab. 8. (tučně).

Kapitalismus 19. století aneb konec starého režimu v Galicii

Jaro národů a jeho revoluce roku 1848 přeneslo evropskou společnost do období kapitalismu. Předtím v r. 1830 ale ještě dochází ke změnám administrativního rozdělení Španělska. V Galicii je tak dotčen tradiční systém neadministrativního rozdělení na dříve zmíněné farnosti a vsi, který byl nezávislý. Nahrazen je správními jednotkami obcí, které mají jednak zabrat původně společně vlastněné farní lesy, ale zároveň i dotovat sídla – ale pouze ta nad 1000 obyvatel. Na protest proto dochází ke slučování menších farností a obcí spolu s jejich lesy, které ovšem ve výsledku neodpovídají novému správnímu rozdělení. Z některých farních lesů se tak postupně stávají městské a v letech 1812-1848 vzniká koncept *veřejného lesa* (FERNÁNDEZ LEICEAGA A KOL. 2006). Dodnes se však v některých případech vedle klasického administrativního rozdělení stále používá rozdělení na farnosti.

Dalším důležitým faktem je, že se v této době objevují protesty proti systému *for*. Roku 1852 byl představen zákon, kterým bylo možno se z nájemní smlouvy *fora* vykoupit. Ten byl ale prosazen až o 74 let později r. 1926, a to především díky sílícímu tlaku agrárního hnutí. „Vykoupení se“ bylo realizováno prostřednictvím

²⁵ *Real de vellón* = „měďák“, stará měna užívaná ve Španělsku 19. st.
Převod: 2,5 r. vn. = 1 r. pl. (real de plata = „stříbrňák“); 4 r. pl. = 1 šp. peseta; 1 000 peset = 6 €. Tzn. 1000 r. vn = cca 0,6 € (IR INDO EDICIONS 2008, URL 14).

smluv soukromého charakteru o odškodnění vlastníků půdy. To v praxi probíhalo tak, že obyvatelé jedné obce za společné peníze odkoupili pozemky, které obhospodařovali. Další možností bylo převedení na soukromníka, pokud tento pracoval na daném pozemku více než 30 let. Absolutní konec *for* pak znamenal Občanský zákoník Galicie z roku 1963 stanovující rok 1973 jako rokem promlčení veškerých *for*. Tím tak po staletích závazků vstupuje do vlastnictví i venkovské obyvatelstvo (VILLARES 1982, IR INDO EDICIÓNS 2008, FREIRE CEDEIRA 2010).

Mimo obrovský církevní majetek vázaný *for*y zde existoval další majetek, na nějž se desamortizace nevztahovala. Byly to pozemky ve vlastnictví obcí/farností (tedy ne obcí/*concellos* = „ORP“), jako lada a lesy (viz později *občanské lesy*, kap. 5.2.2), využívání lesů se tedy desamortizací nezměnilo. Roku 1859 byl proveden soupis veřejných lesů v rámci celého španělského státu a jejich klasifikace z hlediska možnosti jejich koupě a tedy převodu do soukromého vlastnictví (VILLARES 1982). Když uvážíme, že Galicie je dnes zemí s téměř 60 % lesnatostí, která byla zvýšena v průběhu frankismu, celkově lze zvýšení lesnatosti od roku 1859 uvažovat v řádech procent. Dle následující Tab. 9 bylo zastoupení veřejných lesů 10,4 % v rámci celého území Galicie nízké, a to nejen v porovnání se zbytkem státu, ale především v porovnání se zastoupením galicijských lesů občanských, které představovaly zbylých přibližně 49,6 %. Z oněch 10,4 % bylo pak pouze 2,9 % lesů možno postoupit do soukromého vlastnictví koupí, což je pouhých 0,3 % z celkové rozlohy Galicie (FERNÁNDEZ A KOL. 2006, IR INDO EDICIÓNS 2008).

Tabulka 9: Výměra (ha) a procentuální zastoupení veřejných lesů a lesů potenciálně uvolnitelných k prodeji po desamortizaci, stav v Galicii a v celém Španělsku (VILLARES 1982, s. 158).

<i>Provincie</i>	<i>1) Veřejné lesy</i>	<i>% území</i>	<i>2) Lesy k prodeji</i>	<i>% 2)/1)</i>
A Coruña	27 555,4	7,3	764,1	2,8
Lugo	159 075,2	16,2	2 338,5	1,5
Ourense	52 965,6	7,3	5 393,8	10,2
Pontevedra	65 314,1	14,6	346,3	0,5
Celkem Galicie	304 910,3	10,4	8 842,7	2,9
Celkem Španělsko	10 186 044,8	20,2	3 427 567,1	33,6

Celkově se zintenzivňuje zemědělství, což vyžaduje i zintenzivnění lesního hospodářství, které dodává hnojivo i krmivo pro dobytek (tradičně *toxos*, hlodáš evropský, *Ulex europaeus*). Mnoho pastvin je tak zalesněno. Od r. 1870 si i centrum tehdejší moci uvědomuje význam „dřevěného“ bohatství Galicie. Tyto tendence se však neshodují s představou místního obyvatelstva, které začne lesy

individualizovat, a to dvěma způsoby: jakýmsi „ukořistěním“ či spravedlivějším rozdělením mezi obyvatele. Tím se formuje společné vlastnictví obyvatel (viz kap. 5.2.2). Spory o rozdělení mezi jednotlivé obce se stupňují, až je nutno na konci 19. st. přičlenit lesy jednotlivým farnostem nastálo. Např. r. 1880 se to týká především tzv. *otevřených lesů*, u kterých je na příslušnou přidělenou část lesa převedeno i dědičné právo. Proces osamostatňování probíhá až do 70. let 20. st., konkrétně do r. 1968, dokdy bylo od dob starého režimu osamostatněno až 1,2-1,4 miliónů hektarů lesů. Z výše uvedených příkladů lze konstatovat velmi silný projev individualizace galicijských lesů (FERNÁNDEZ LEICEAGA A KOL. 2006).

V Galicii se již v 18. st. objevují první průmyslové podniky na zpracování kůže, železa, kamene, zpracování a nasolování ryb, výrobu plátna, klobouků a lodí. Obchod vzrůstal, ale ne tak výrazně, jako např. v Baskicku nebo Katalánsku – hlavním problémem byla naprostá nedostatečnost cestní sítě.

Naše území po roce 1848

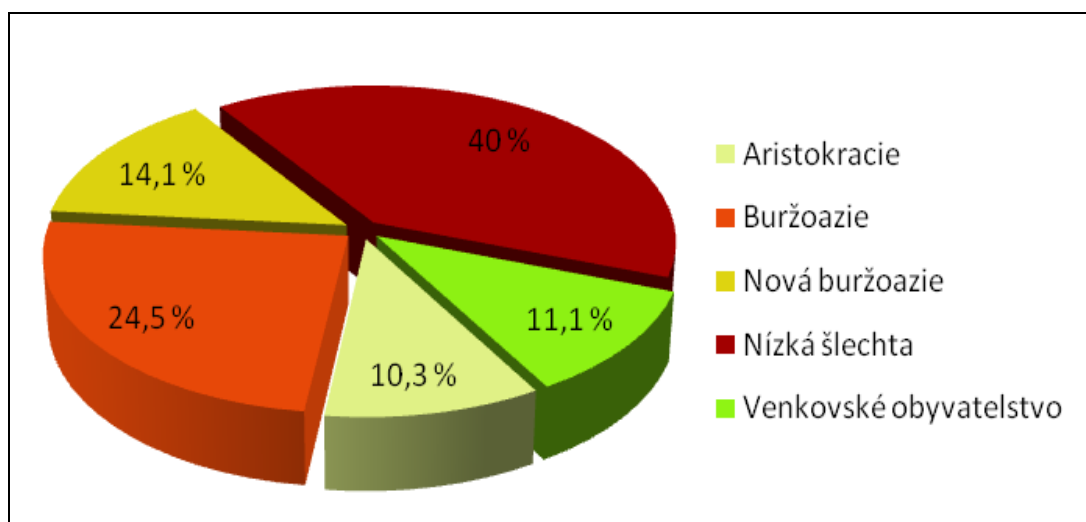
Revoluční rok 1848 znamená pro naše území zrušení nejen poddanství, ale i vrchnostenských práv, současně byla uzákoněna rovnost občanů před zákonem, možnost svobodně nabývat majetku a svobodně podle svého uvážení s ním nakládat. V platnosti ale stále zůstává zmíněný ABGB a až r. 1862 je vydán zákon č. 103, který definitivně uzavírá kapitolu feudalismu v rakouské monarchii. Ruší totiž lenní vztahy a je proveden v letech 1867 – 1869 tzv. *alodifikačními zákony*. Období tehdejší průmyslové revoluce si však nakonec zásah do soukromého vlastnictví vyžádalo, a to v případě pozemkového vlastnictví v případě železnic, pozemních komunikací a vodních staveb (MALÝ 1999, PEKÁREK A PRŮCHOVÁ 1999).

20. století – od republiky přes diktaturu k monarchii

Vykupování *for* se dotklo všech vrstev galicijské společnosti: aristokracie, nízké šlechty, buržoazie a venkovského lidu. Přitom poslední dvě zmíněné skupiny nabyly rent v průběhu desamortizace. Distribuci rent v r. 1850 a jejich výkupu v letech 1891-1935 mezi jednotlivé společenské vrstvy ukazuje Tab. 10. Konečný stav výkupů lépe přibližuje Graf 3. Z dat je patrné, že po desamortizaci přijímala nejvíce rent nízká šlechta. Ze součtu rent aristokracie a nízké šlechty v roce 1850 a následného jejich součtu spolu s novou buržoazií v letech výkupů dojdeme k téměř stejným hodnotám. To poukazuje na původ této nové společenské vrstvy (VILLARES 1982).

Tabulka 10: Distribuce rent a jejich výkupu v letech 1891-1935 mezi jednotlivé společenské vrstvy Galicie (VILLARES 1982, s. 345).

Společenská vrstva	Objem rent v r. 1850 (%)	Objem vykoupených rent v 1891-1935 (%)
Aristokracie	14,8	10,3
Buržoazie	24,4	24,5
Nová buržoazie	–	14,1
Nízká šlechta	50,4	40,0
Venkovské obyvatelstvo	10,4	11,1
Celkem	100,0	100,0

Graf 3: Distribuce rent v průběhu výkupu *for* v Galicii v letech 1891-1935, data z Tab. 10. (tečně).

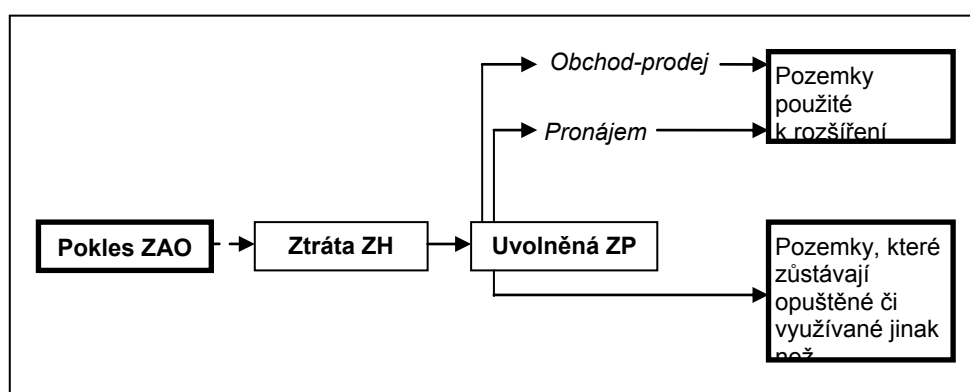
Roku 1926 v Galicii vrcholí snahy oprostit se od „starého režimu“ a již navždy uzavřít kapitolu *for*. Přesto je dle Ramóna Villara množství rent z *for* v r. 1924 minimální (0,6 % z celkové produkce v Galicii toho roku), což je důkazem pozvolného průběhu vykupování *for* již od 90. let 19. st. Příkladový stav z r. 1924 ukazuje následující tabulka (Tab. 11) (VILLARES 1982).

Tabulka 11: Průměrná peněžní hodnota rent z *for* v r. 1924. Hodnoty jsou, kromě provincie Lugo, Villarem odvozené z čísla 6 a 30 časopisu *Galicie Agraria* z let 1927 a 1928 (VILLARES 1982, s. 330).

Provincie	Celkem (pesety)	Celkem z Galicie (%)
A Coruña	3 000 000	46,5
Lugo	1 926 585	29,9
Ourense	518 415	8,1
Pontevedra	1 000 000	15,5
Galicie	6 445 000	100,0

Po období druhé španělské republiky v letech 1931-1939, kdy byly zrušeny výsady šlechty a katolické církve, nastává po jednom z nejnepřehlednějších válečných konfliktů, španělské občanské válce, období Francovy diktatury. Ta bude ukončena až jeho smrtí v r. 1975. Tradiční galicijský zemědělský *minifundismus* přetrvává až do první poloviny 20. století. Protože byl tento fenomén vždy v Galicii spojen s demografickým tlakem na půdu, LÓPEZ IGLESIAS (1996) předpokládá, že tomu bylo i v této době. Od poloviny 20. st. se naopak stav zemědělsky aktivního obyvatelstva (ZAO) snižuje, a tento trend trvá až dodnes. V letech 1950-1990 se původních téměř 75 % ZAO snížilo na polovinu. Přesto ale nezaniklo a ani nijak nebylo sloučeno tolik zemědělských pozemků odpovídajících poklesu ZAO. Konkrétně autor uvádí 60 % pokles ZAO v letech 1962-1989 versus 15 % úbytek zemědělských hospodářství a 11 % průměrné zemědělské půdy. Jak ukazuje Obr. 1, tyto změny ve struktuře ZAO měly i tedy své fyzické následky ve struktuře zemědělské půdy (ZP), ale oproti očekávání mnohem pomalejší. Tím byl v posledních desetiletích zásadně zpomalen zemědělský vývoj v Galicii.

Schéma na následujícím obrázku lze popsat následovně: pokles ZAO způsobuje ukončení činnosti některých ZH, čímž se uvolňuje určitý objem ZP. Uvolněnou ZP je možné jednoduše pronajmout nebo prodat a tak je připojit k jiným stávajícím ZH. Další možností je její následné nezemědělské využití, resp. nevyužívání jejich stávajícími vlastníky.

Obr. 1: Sled změn zemědělské půdy a hospodářství (ZP/ZP) způsobených poklesem zemědělsky aktivního obyvatelstva Galicie (ZAO) (LÓPEZ IGLESIAS 1996, s. 20).

Frankistické Španělsko zaznamenalo i vlnu kolektivizace, v případě Galicie byla ale situace odlišná jak kvůli zmíněnému *minifundismu*, tak díky jejímu lesnímu potenciálu. Lesní hospodářství zde bylo oproti zemědělství na vzestupu, ovšem

formou centralizace, ze které logicky místní obyvatelstvo nemělo příliš těžit. Do r. 1959 byli (neoficiálními) vlastníky lesů stále jen obyvatelé příslušných obcí (resp. farností), což byl důsledek zmíněného procesu vykupování *for*. Z hlediska ekonomie bylo také do té doby na prvním místě zemědělství, což se mělo od nyní na mnoho dalších desetiletí posunout do pozadí. Hlavní překážkou zestátnění lesů byla právě ona zmíněná nelegalita těchto lesů. Ty jsou tedy poprvé legálně uznány v r. 1957 v lesním zákoně (v platnosti až r. 1968) jako *Občanské lesy ve společném vlastnictví* (OLSV, *Montes veciñais en man común*), resp. jako *Otevřené lesy* (OL, *Montes abertais*, blíže viz kap. 5.2.2). To mělo fakticky znamenat odvod části zisků samotným obyvatelům, protože tyto občanské lesy byly fakticky soukromým majetkem ve společném vlastnictví. A proč na to vlastně stát přistoupil? Legalita a spoluúčast na zisku měla zajistit možnost jakéhokoli zalesňování i bez dalšího souhlasu obyvatel, které by bez katalogizace lesů nebylo jinak možné. V 70. a 80. letech byla klasifikována většina současných občanských lesů především v provinciích A Coruña a Pontevedra, ve vnitrozemí tomu bylo až v po tomto roce. Společenství občanských lesů však dnes funguje na odlišném principu, než tomu bylo před občanskou válkou, kdy většina obyvatel, mimo dobytčářské oblasti, využívala lesy jen jako doplňkový zdroj zemědělství. Od r. 1980, kdy vychází nový lesní zákon, se mění ekonomická aktivita společenství, která se mají zaměřit čistě na lesní tržbu. Z hlediska organizace je nutné založit v jednotlivých obcích oficiální *lesní společenství*, tvořená občany. To je ale bržděno nedostatečnými financemi, kdy ani stát není schopen přispívat právě v důsledku zmíněného kolapsu. Hlavně ve vnitrozemí se stává, že je obyvatelstvo přestárlé, proto nemá např. ještě v r. 1993 1 700 lesních společenství z celkových 2 865 vytvořeno vlastní vedení (FERNÁNDEZ LEICEAGA A KOL. 2006).

Roku 1959 se spolu se změnou evropské politiky a jejím stabilizačními plány začíná přesouvat hlavní ekonomická síla ze zemědělství na průmysl. Vyrůstají důležité podniky na celulózu a celkově vzrůstá význam dřeva jako zdroje celulózy a dřeva na stavbu lodí. Občanské lesy představovaly jeden ze zdrojů obživy obyvatel – vlastníků. Státní lesní správa s nimi v rámci intenzifikace celostátní lesní produkce postupně uzavírá konsorcia, na jejichž základě lesy zůstávají ve vlastnictví obyvatel, ale 60 %, později dokonce 70 % zisku z nich jde právě na potřeby státu, především na zmíněnou produkci celulózy. Proto jsou postupně v těchto lesích nahrazeny původní dřeviny (duby, kaštanovníky atd.) rychlerostoucími druhy, jako eukalypt a borovice. Celkem bylo v letech 1939-1975 zestátněno více než 470 000 ha lesů, z nichž 97,5 % bylo původně občanských. Zbýlé občanské lesy, kterých bylo

původně až 950 000 ha, byly z 50 % združstevněny (FERNÁNDEZ LEICEAGA A KOL. 2006, FREIRE CEDEIRA 2010).

Stav intenzivního lesního hospodářství dosahuje v období 70. – pol. 80. let kolapsu, který je způsoben zmenšením porostů především v důsledku obrovských požárů. Ty jsou totiž často zapalovány samotným obyvatelstvem, které je se situací více než nespokojené. Dosahuje tak postupného navrácení lesů původním majitelům, např. OLSV zabírají až 900 000 ha oproti dnešním 670 000 ha. Státní zásah do lesního hospodářství byl naprostým neúspěchem, ostatně jak ukazují následující fakta: v letech 1940-1984 mělo být dle plánu zalesněno více než 425 000 ha, k čemuž nedošlo právě kvůli problémům s požáry a celkové náklady na jejich hospodaření se tedy navrátily. Zároveň byla přerušena dosavadní vazba mezi lesním hospodářstvím a zemědělstvím, což pro obyvatele znamenalo jednak ztrátu lesních zdrojů používaných v zemědělství. Lesy byly také zabírány bez náhrady a bez zisku ze zalesňování, které probíhalo především v 60. letech. Ve výsledku byl stav soukromých lesů mnohem lepší, i když nebyly státem dotovány. (FERNÁNDEZ LEICEAGA A KOL. 2006).

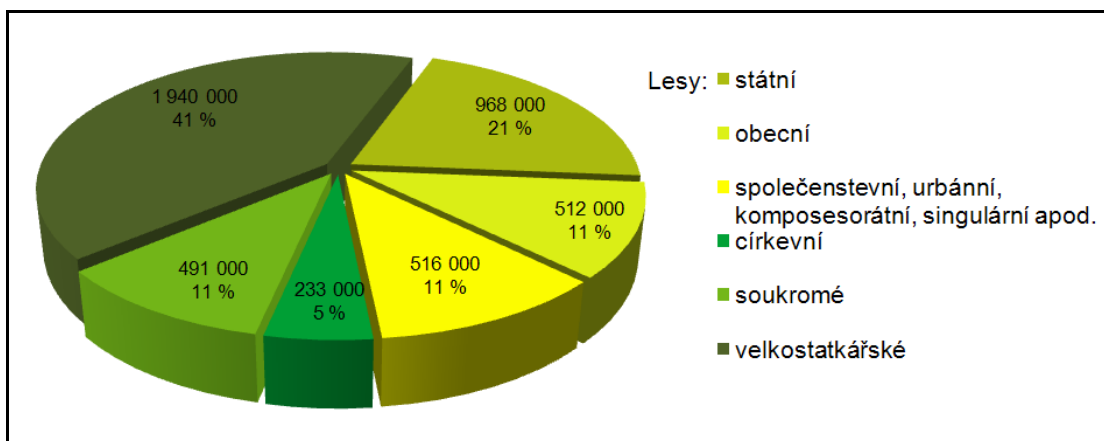
20. století – od republiky přes totalitu k demokracii

A situace ve 20. století u nás? Po pádu rakousko-uherské monarchie v roce 1918 byly zachovány šlechtické velkostatky, které koncentrovaly podstatnou část pozemkového vlastnictví již v průběhu středověku a novověku. Například PROVAZNÍK A FILIP (1956) uvádí, že z celkové výměry všech lesů v nové republice (asi 4 660 000 ha) bylo těch státních asi 713 000 ha, tj. 15,3 %; oproti tomu bylo procento státních lesů v ostatní Evropě podstatně vyšší, např. v Litvě 85 %, v Polsku 36 % a v Německu 33 %. Vznikem samostatné Československé republiky převyšovala poptávka po půdě reálnou nabídku na trhu. Řešením situace měla být pozemková reforma, jejímž prostřednictvím pokračuje přerozdělování půdy latifundií na principu „zveřejnění či znárodnění“, tentokrát však půdy císařské a ostatní cizí šlechty do rukou českých a slovenských obyvatel. První fáze přerozdělování zemědělské a lesní půdy a dalšího majetku probíhala v letech 1919–1935 a byla regulována a prováděna státem dle Zákona č. 38/1919 Sb., o obstavení velkostatků, který určoval sankce za případný převod, zastavení či rozdělení velkostatků. K provedení vlastní *první pozemkové reformy* došlo v letech 1919–1920 čtyřmi zákony²⁶, týkající se záboru a přidělu půdy, náhrady za zabranou půdu a

²⁶ Zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového (záborový zákon). Samotný zábor ještě neznamenal vyvlastnění majetku, ale byl pouze nástrojem k nabytí práva státu předmětný

kompetencemi ustanoveného Pozemkového úřadu. Dle reformy byl zabrán majetek větší než 150 ha zemědělské půdy či 250 ha půdy veškeré. Následně přidělované pozemky byly velké od 6 do 15 ha a měly tvořit samostatný zemědělský celek, tzv. rolnický nedíl (viz kap. 5.1.2.). Mohly jít do vlastnictví, nájmu, pachtu nebo ke zřízení stavebního práva. V případě smrti vlastníka nedílu přecházel pouze na jednu osobu či do spoluvlastnictví sourozenců. K dělení nedílu byl nutný souhlas Pozemkového úřadu, který jej povoloval jen výjimečně. Tato podmínka souhlasu vykazuje podobnost s feudálním institutem nedílu ve středověku. Z hlediska lesního hospodářství došlo reformou k převodu lesních velkostatků větších než 10 000 ha za náhradu do majetku státu nebo nově vzniklým lesním družstvům obcí, kterým bylo umožněno vykupovat lesy izolované od lesních latifundií. Úspěšné hospodaření nových vlastníků lesů negativně ovlivnil rok 1948. Teprve po r. 1990, po restitucích, mohli původní vlastníci znovu uplatnit svá vlastnická práva (MALÝ 1999, PEKÁREK A PRŮCHOVÁ 1999).

Z důvodu nedostatku kvalifikovaných zájemců o příděl a nedostatku státních finančních prostředků bylo od reformy r. 1935 upuštěno, a to i přesto, že nepostihla veškerý zamýšlený majetek (PEKÁREK A PRŮCHOVÁ 1999). Situaci lesů a lesních pozemků popisují PROVAZNÍK A FILIP (1956). Dle nich bylo pro stát zabráno z původních 2 460 000 ha jen 340 000 ha a nepatrnou výměru lesů získaly i obce. Výsledný stav pozemkové lesní držby z konce první republiky ukazuje Graf 3.

Graf 4: Pozemková lesní držba v československém státě v r. 1938 včetně Slovenska a Podkarpatské Rusi (PROVAZNÍK A FILIP 1956).

majetek přejímat a přidělovat. Osoby oprávněné na majetku hospodařit byly povinny v řádném hospodaření pokračovat až do převzetí majetku státem. Poté s ním stát nakládal prostřednictvím Pozemkového úřadu, jehož pravomoci vymezil zákon č. 330/1919 Sb., o Pozemkovém úřadě. Zákon č. 81/1920 Sb., o přídělu zabrané půdy a úpravě právních poměrů k ní (přídělový zákon). Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon). Oceňování bylo prováděno opět Pozemkovým úřadem a mohl jej přezkoumat soud. Nárok na náhradu se netýkal příslušníků „nepřátelských států“ a příslušníků bývalé panovnické rodiny (PEKÁREK A PRŮCHOVÁ 1999).

V období okupace byla snížena výměra státních lesů na 200 000 ha. Po válce v letech 1945-1948 následovala tzv. *druhá pozemková reforma*, jejíž myšlenka byla, stejně jako ve Španělsku, zestátnění lesů. Předmětem úvodního předpisu, dekretu prezidenta Edvarda Beneše²⁷, byly majetkové převody po 29. září 1938 pod nátlakem okupace nebo národní, politické či rasové perzekuce. Na něj navazovaly dekrety další²⁸ týkající se již konfiskace a rozdělení zemědělského majetku, osídlení zemědělské půdy a přidělů půdy stanoveným fyzickým a právnickým osobám, které se provádělo za úhradu. Druhá etapa reformy byla *revize 1. pozemkové reformy z let 1919-1935*. Ta probíhala dle zásady, že „*půda patří těm, kteří na ní pracují*“. Maximální hranice pro pozemkové vlastnictví samostatně hospodařícího zemědělce byla stanovena na 50 ha. Byla tak vykupována půda spekulanti i církevní, což bylo asi 37 000 ha, včetně bývalého majetku zemského s bývalým majetkem Schwarzenberským o rozloze 48 000 ha (PROVAZNÍK A FILIP 1956). Výkup byl prováděn na základě dohody s vlastníkem nebo rozhodnutím národního výboru a následně zapisován soudem do pozemkové knihy, čímž fakticky přešlo vlastnické právo daného pozemku na stát. Přesto se zápisy v pozemkové knize rozcházel se skutečností. Tehdy, jak uvádí PEKÁREK A PRŮCHOVÁ (1999), „*vyhlásil ONV výkup vyhláškou na úřední desce*“.

Nárůst výměry státních lesů s sebou přinesl i nutnost reorganizace jejich správy. Proto došlo počátkem 50. let k delimitaci Československých státních lesů, n. p. mezi Správu státních lesů (SSL), zajišťující činnost pěstební, a Podniky lesního průmyslu (PLP), které byly zaměřeny na těžbu. Přitom pozemkový majetek zůstal v celku pod správou SSL a PLP byly přiděleny pouze některé menší plochy nutné k vlastnímu provozu. Z hlediska lesů obecních se jejich výměra po konfiskaci zvýšila z původních 512 000 ha na 607 000 ha. Následným znárodněním byly však, jako všechny ostatní, obecní lesy převedeny pod SSL. Původně dobrovolné odevzdání, především v pohraničí, kde zatím neměli noví obyvatelé úzký vztah k místním lesům, bylo později vystřídáno odevzdáním povinným, a to kvůli odporu ve vnitrozemí (PROVAZNÍK A FILIP 1956).

²⁷ Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

²⁸ Dekrety prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa a č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel českého a slovenského národa.

V období budování reálného socialismu v letech 1948-1989 bylo soukromé vlastnictví považováno za překonaný historický institut. Přesto stále existovalo, a to ve třech formách: jako vlastnictví půdy soukromě hospodařících rolníků, dále jako vlastnictví pozemků občanů, kteří je využívali jen k osobní potřebě, a konečně jako soukromé vlastnictví občanů, které však bylo v užívání socialistické organizace. Obsah tohoto užívání se dle Pekárka a Průchové „*téměř rovnal obsahu vlastnického práva. Rozdíl byl pouze v tom, že nemohly disponovat se samotným vlastnictvím (...). To také bylo jediné oprávnění, které zůstalo zachováno vlastníkům (...), a to ještě podléhalo souhlasu národního výboru, popřípadě i uživatele půdy.*“ Jednalo se tedy o vlastnictví holé (dominium nudum) (PEKÁREK A PRŮCHOVÁ 1999). Od r. 1976 však nebylo navrácení půdy socialistickými organizacemi soukromým vlastníkům do užívání možné. Soukromé vlastnictví tak bylo záměrně diskriminováno s cílem kolektivizace půdy. Vedle nabývání vlastnictví do majetku státu bylo možné rozlišovat další právní instituty vázané k pozemkové držbě: byl jím pronájem, trvalé užívání, převod a zcizení. Pronájem byl využíván jen v odůvodněných případech. Trvale a bezplatně mohly národní majetek využívat družstva a dobrovolné organizace, stále však bylo nutno tento majetek evidovat rozpočtovou organizací, tedy tou, která majetek do užívání poskytla. To se týkalo především Jednotných zemědělských družstev – JZD (PROVAZNÍK A FILIP 1956, PEKÁREK A PRŮCHOVÁ 1999).

Galicie 90. let a současnosti

V předešlých kapitolách byl zdůrazněn odchod galicijského obyvatelstva z venkova do měst a tedy i následné zanedbání podstatné části zemědělských pozemků. Venkovské obyvatelstvo dnes celkově stárne a s ním upadají samotná sídla i zemědělské a lesní aktivity, příp. ty zbylé dokáží uspokojit pouze osobní potřeby jejich vlastníků. Momentálně je v Galicii pouze každý čtvrtý hektar půdy využívaný (orná půda a pastviny), což je o polovinu méně, než je evropský průměr (dvě čtvrtiny). Charakteristická minifundia jsou dodnes na většině území, což přináší problémy z hlediska dalšího vývoje: komplikuje prodej, a to nejen svou prostorovou dispozicí a rozměry, ale především komplikací vlastnických vztahů. V obecném zájmu je tedy rozšiřování využitelných ploch a zvětšení ploch stávajících jejich spojením, které by znamenalo větší rentabilitu.

Roku 1997 zahrnoval španělský katastr nemovitostí v rámci Galicie 1 575 871 vlastníků (19,53 % z celkového počtu všech vlastníků v celém Španělsku), z nichž pouhých 157 236 (7,16 % v rámci Španělska) bylo plátců daní, což dle Ir INDO

EDICIÓNS (2008) ukazuje na přílišnou rozdrobenost pozemkového vlastnictví. Tento fakt dále potvrzuje to, že oproti španělskému průměru 5,84 ha zde na vlastníka připadá pouze 1,67 ha, protože v katastru je zahrnuto 2 639 197 ha galicijské půdy, Dalším specifickým znakem je velká parcelace: Galicie zahrnuje 13 151 285 parcel (až 13 % všech španělských) s průměrným počtem 8,35 parcel na jednoho majitele. Přesto je nabídka pozemků na trhu nízká a vzhledem k jejich nedostatku jsou drahé. Nabídka zahrnuje i celá hospodářství, která jsou mnohdy nevyužívaná, chátrající a bez vlastníků, kteří buď žijí jinde či nežijí vůbec.

Pro posílení trhu se zemědělskými pozemky byl tedy r. 2007 uveden zákon č. 7/2007, z 21. května, o administrativních opatřeních a poplatcích k zachování využitelné zemědělské půdy a o Půdní bance Galicie. Zároveň je i Xuntou de Galicia založena Správa Půdní banky Galicie, autonomní společnost, jejímž úkolem je spravovat pozemky v Půdní bance (tzv. BanTeGal) a práva s nimi související. BanTeGal jednoduchou formou zprostředkovává vztah mezi vlastníky a hospodáři za určitých podmínek, které mají zaručit využití zanedbané půdy pronájmem osobě s jasným zájmem na ní hospodařit, přičemž tento ji musí využívat přímo. Zapsání pozemků do BanTeGalu je dobrovolné, na druhou stranu je vlastníku nabídnuta jistota, že pokud nebudou jakékoli dané podmínky nájemcem splněny, dostane svou půdu a ušlý zisk v pořádku zpět. BanTeGal dále vede evidenci nabízených pozemků, jejich lokalizaci, stav, vlastníka, případně i nabízené ceny a tím představuje podstatnou datovou základnu pro další plánování. Spravuje a aktualizuje informace kartografické, územní, katastrální a zemědělské. V případě vážného nevyužívání či v případě degradace zmizením lesních společenství spravuje i OLSV po dobu nezbytně nutnou. Nabízí i soupis oblastí s rizikem nevyužívané půdy či naopak *Oblastí speciálního zastoupení zemědělství*, kterými jsou lokality výjimečných zemědělských podmínek (URL 15). Více v kap. 5.2.2.3, ukázka mapové aplikace BanTeGalu v Příloze 10.

Dnešní Galicie je, jak již bylo výše zmíněno, z 60 % pokryta lesními porosty. Stav lesů je i přes většinové společné vlastnictví samotných obyvatel důsledkem státního zalesňování nepříznivý. Produkce dřeva je zde nadřazena ostatním funkcím, jako je využívání zdrojů pro zemědělství, včelařství a houbařství. Často se jedná o monokultury náchylné k častým požárům.

Česká republika 90. let a současnosti

V ČR je užívání zemědělské půdy regulováno zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu. *Zemědělský půdní fond (ZPF)* představuje základní

zemědělský potenciál naší země a zahrnuje všechny zemědělsky obhospodařované pozemky, tedy ornou půdu, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, trvalé travní porosty (TTP) i půdu neobdělávanou, rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže a nezemědělskou půdu nutnou k zajištění zemědělské výroby. V současnosti je výměra ZPF 54 % rozlohy ČR, tedy přibližně 4 258 tisíc ha., na jednoho obyvatele tak připadá 0,42 ha zemědělské půdy. Z toho je 28 % v oblastech nad 500 m n.m., 10 % nad 600 m n.m. a 3 % nad 700 m n.m. Až 50 % ZPF se pak nachází v oblastech pro hospodaření méně příznivých (tzv. LFA – *Less Favoures Areas*), kde je podporováno zakládání především TTP. 70 % zornění zemědělské půdy je nejvyšším v Evropě, proto je v posledních letech trendem snižování výměry orné půdy a naopak zvyšování rozlohy TTP. Většina ZPF je ve vlastnictví fyzických a právnických osob, přičemž stát spravuje prostřednictvím Pozemkového úřadu asi 14 % ZPF. Z hlediska struktury lze mluvit o roztržitém vlastnictví a velkém podílu pronajímané půdy (až 90 %) od velkého počtu vlastníků. Z hlediska velikosti se zemědělské podniky v rámci EU nijak nevymykají: 92,2 % z nich má více než 50 ha (URL 17).

Dle údajů Ústavu hospodářské úpravy lesů (ÚHÚL) je současné zalesnění ČR 30 % a v posledních letech pomalu stoupá. Z hlediska vlastnické struktury zaujímají nejvíce porostní plochy, něco málo přes 50 %, státní lesy ve správě LČR s. p., u nichž pozvolna dochází k úbytkům lesů. Další významný podíl tvoří soukromníci, obce a města, ostatní vlastníci jsou zastoupeni menšími podíly. Ustálená zůstává plocha státních lesů ve správě vojenských lesů a statků (VLS ČR, s. p.), národních parků a Agentury ochrany přírody a krajiny (AOPK), která si pro tyto lesy postupně nechává zařizovat lesní hospodářské plány (LHP) v rámci území jednotlivých krajů. Plocha druhu vlastnictví „původní státní“ postupně mizí s novým zařízením LHP, které si soukromí vlastníci nechávají zpracovat až při pravidelné desetileté obnově dotčených lesních hospodářských celků a výhledově by měla tato kategorie zcela zaniknout. Mírně klesající trend lesních družstev a společenství se zastavil. Restituční proces je až na výjimky ukončen, ale u některých právně komplikovaných případech dosud rozhodují o oprávněnosti restitučních nároků soudy. Přestože lze v posledních letech obecně konstatovat, že vlastnická struktura lesních majetků je poměrně ustálená, vždy bude doznávat určitých změn. Snahou hospodářů je roztržité majetky slučovat a u velkých vlastníků běží arondační programy. Směny, nákupy, prodeje aj. jsou na denním pořádku. K větší procentuální změně ve vlastnické struktuře by vzhledem k současné legislativě nemělo v následujících

obdobích dojít (URL 18). Současný stav lesů z hlediska vlastnických vztahů ukazuje Příloha 11. Přílohy 12 a 13 pro porovnání ukazují stav využití půdy u nás i v Galicii.

5.1.2 Definice a bližší vysvětlení některých pojmů

Vlastnictví vs. držba dle římského práva

Dle římského práva je vlastnictví (lat. *dominium*) chápáno jako „všeobecné právní panství osoby nad hmotnou věcí“. Dále je charakterizováno jako panství přímé, úplné, výlučné, absolutní, pružné, jednotné a všeobecné: přímé ve smyslu možnosti vlastníka vykonávat své právo bez nutnosti cizího prostřednictví či pomoci; výlučné z hlediska možnosti vyloučení jakéhokoli jiného působení na danou věc ze strany osoby, která není jejím vlastníkem. Liší se od tzv. *possessio*, tedy „držby – faktického panství nad hmotnou věcí s úmyslem mít ji výlučně pro sebe.“, že ačkoliv má *possessio* právní následky, není právem, nýbrž faktem, tzn. že například nepřechází bez dalšího na dědice (BARTOŠEK 1981, OTTO 1907).

Vlastnictví v dnešním smyslu

Dnešní koncept vlastnictví zahrnuje právo věc držet (*ius possidendi*), právo věc užívat a požívat její plody a užitky (*ius utendi et fruendi*) a právo s věcí nakládat (*ius disponendi*). Vychází z koncepce římského práva, kde bylo definováno i nakládání s věcí až do úplného zničení (*ius abutendi*), což dnes bývá omezeno veřejnoprávními předpisy. S vlastnictvím jsou tradičně spojeny i jisté povinnosti a omezení. Z hlediska vlastníka lze rozlišovat vlastnictví veřejné a soukromé (HROMADA A MADAR 1972).

Soukromé vlastnictví

Vlastnictví připisované určité osobě či skupině osob, které o svých právech k danému majetku rozhoduje bez účasti ostatních osob (HROMADA A MADAR 1972). Dle Všeobecného občanského zákoníku (ABGB, *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*), § 353, je soukromé vlastnictví „vše, co někomu náleží, všechny jeho hmotné nebo nehmotné věci“. § 354 dále uvádí, že „vlastnictví, jako právo posuzováno, jest oprávněním s podstatou a užitky věci podle své vůle nakládati a každého jiného z toho vyloučiti“.

Veřejné vlastnictví

Vlastnictví veřejné osoby sloužící k uspokojení veřejných zájmů (HROMADA A MADAR 1972).

Pronájem

„*Smlouva mezi vlastníkem a osobou, které je postoupena určitá nemovitost, za což je povinen vlastníku platit určitou rentu, zvanou foro*“ (IR INDO EDICIÓNS 2008).

Emfyteuze (lat. *emphyteusis*) = dědičný nájem

„*Postoupení užívacího práva nemovitosti či půdy jedné osoby druhé prostřednictvím platby ročního poplatku při zachování přímého práva majitele nemovitosti*“ (IR INDO EDICIÓNS 2008).

„*Dočasný dědičný pacht (ius emphyteuticum), kdy smí pachtýř na pozemku volně hospodařit i měnit způsob jeho využívání, nesmí jej však zhoršit, plodů nabývá separací a má právo na všechny výtěžky z pozemku. Vlastníkovi pozemku platí roční poplatek a je povinen nést všechna břemena a náklady spojené s pozemkem*“ (BARTOŠEK 1981).

Léno, dělené vlastnictví

Dle této teorie se vlastnické právo dělí na vlastnictví k podstatě (*dominium directum*) a vlastnictví k užítku (*dominium utile*). Půda jako objekt lenního vztahu byla vrchním vlastníkem (seniorem) propůjčována k užívání vlastníku užítkovému (vazalovi). Vazalovým právem bylo seniorem odsouhlasené užívání půdy, za což byl k němu vázán řadou povinností, označovaných jako *fidelitas* (věrnost). Následkem porušení těchto povinností bylo navrácení léna seniorovi. Spojení obou druhů vlastnictví v jedné osobě se zvalo plné vlastnictví (*dominium plenum*) (MALÝ 1999).

Nedíl

Jedná se o majetkové spoluvlastnictví mezi navzájem příbuznými osobami a to s ideálními podíly, individuálně neurčenými. Spoluvlastníci se sice podíleli na výnosu podle rozhodnutí hlavy nedílu, avšak svým nedílem sami nedisponovali, ani se původně nemohli oddělit. V případě smrti některého z nich se pak podíl ostatních přiměřeně zvětšil a naopak, při narození dalších členů rodiny se zase zmenšil. Tento systém měl tedy funkci ochrany, protože bránil uplatnění odúmrtí ze strany

krále, a funkci ekonomickou, kdy bylo znemožněno rozdrobení šlechtických hospodářství (MALÝ 1999).

Foro

Zemědělská smlouva dlouhodobějšího příp. i trvalého charakteru, v jejímž rámci jedna osoba či instituce postoupí jiné užívání či využívání určité věci či majetku za podmínky splnění určitých předem daných podmínek. Zakládá se na přímém vlastnictví (vlastníků), vlastnictví k užitku (nájemců) a emfiteuckém vztahu mezi nimi (IR INDO EDICIONS 2008).

Tímto termínem se také nazývala výsadní práva, udělovaná vesnicím, městům či oblastem španělskými křesťanskými panovníky ve středověku. Obsahovala zvykové právo dané oblasti, privilegia a osvobození od určitých povinností, vztahující se na příslušné obyvatelstvo (CHALUPA (2008).

Právo římské

Římským právem se dnes rozumí tzv. historické římské právo tak, jak se vyvíjelo od počátků Říma do doby Justiniánovy, tj. po dobu více než 1 200 let (BARTOŠEK 1981). Normy z něj přejaté jsou dodnes patrné v zemích, které byly pod přímým vlivem římského impéria – tedy i ve Španělsku. Základním principem je individuální soukromé vlastnictví.

Právo německé

Z hlediska pozemků funguje na principu soukromého vlastnictví skupiny, jedná se tedy o právo soukromé společné (oproti soukromému individuálnímu). Vlastníci půdy společně využívají, aniž by měl každý z nich vymezen pouze určitou část ke svému užívání. Zisk se spravedlivě dělí mezi všechny. Protikladem je mu právo římské, které ctí princip individuálního práva.

5.2 Pozemkové vlastnictví a držba v současné Galicii

5.2.1 Pozemkové vlastnictví v legislativě a katastru Galicie

Vlastnictví jako jedno ze základních práv je zakotveno ve *Španělské ústavě z roku 1978*, která je v platnosti od 29. prosince 1978. Jak ale uvádí CAHILL 2007, španělská definice půdy je jednou z nejméně srozumitelných, vlastnické právo je definováno všeobecně a nejasně.

Španělskou ústavu následuje již v rámci Galicie jako autonomního společenství *Zákon č. 2/2006, o občanském právu v Galicii (Lei de Dereito Civil de Galicia)*. V něm jsou v kapitole královských práv mimo jiné definovány OLSV, OL a také společenství zemědělská a v kapitole o smlouvách přiblíženy podmínky nájmu.

Konkrétními galicijskými zákony týkající se pozemkového vlastnictví jsou např. *Zákon č. 137/1989, z 10. října, o občanských lesech ve společném vlastnictví* nebo *Zákon č. 7/2007, z 21. května, o administrativních opatřeních a poplatcích k zachování využitelné zemědělské půdy a o Půdní bance Galicie*.

Pozemkové vlastnictví je ve Španělsku, stejně jako u nás, evidováno v katastru nemovitostí. Stěžejním právním předpisem je *Zákon 48/2002, z 23. prosince, o katastru nemovitostí*. Ten definuje Katastr a Registr vlastnictví jako koordinační nástroje s cílem zajištění a transparentnosti trhu nemovitostí. Každá nemovitost má povinně svůj vlastní *katastrální identifikátor*, který by měl být v rámci katastru unikátním dvacetimístným kódem. Ten slouží k lokalizaci dané nemovitosti v rámci katastru a měl být přidělen všem dokumentům týkajícím se zápisu do Registru vlastnictví, které doprovází všechny akty vztahující se k vlastnictví a dalším právům nemovitého majetku (IR INDO EDICIÓNS, URL 19).

Dle IR INDO EDICIÓNS (2008) je katastr oficiálním soupisem městských (intravilán) a venkovských (extravilán) parcel určitého území, který ji vytvořen s obchodně-právním záměrem a v němž je uvedeno jeho ocenění. Rozlišuje se katastr statistický, týkající se nemovitostí bez popisu vlastnických vztahů k nim, a katastr právní, resp. soudní, který již zahrnuje kompletní informace o nemovitostech a jejich vlastnících. V extravilánu jsou nemovitosti popsány z hlediska vlastníků, zaměřené výměry, množství parcel a jejich ocenění, přičemž se rozlišuje, kdo platí daň z nemovitosti. Základní katastrální charakteristiky nemovitostí ukazuje následující Tab. 12 (IR INDO EDICIÓNS, URL 19).

Tabulka 12 Základní charakteristiky každé nemovitosti v katastru (IR INDO EDICIÓNS 2008).

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Fyzické</i> Katastrální identifikátor Výměra Poloha a hranice Grafické znázornění Rok výstavby Kvalita výstavby, způsob využití 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ekonomické</i> Hodnota konstrukce Katastrální hodnota
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Právní</i> Osobní data majitele Hodnota půdy 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Grafické</i> Digitalizované mapy Náčrt půdorysů budov Ortofoto

Evidence katastru je vedena jako Báze katastrálních dat a to v rámci každého autonomního společenství. Rozsah ukazuje následující Tab. 13.

Tabulka 13: Rozsah báze katastrálních dat španělského katastru (IR INDO EDICIONS 2008).

Základní katastrální charakteristiky nemovitostí		
<i>Písemná data</i>	21 mil. vlastníků	Celková katastrální hodnota je více 1,45 miliardy €
	33,5 mil. městských nemovitostí	
	32 mil. staveb	
	40,6 mil. venkovských nemovitostí	
<i>Digitální data</i>	7 578 městských obcí	
	7 450 venkovských obcí	

5.2.2 Konkrétní příklady současnosti

5.2.2.1 Občanské lesy ve společném vlastnictví (OLSV, gal. *Montes Veciñais en Man Común*)

Překlad „občanské lesy ve společném vlastnictví“ se může zdát poněkud matoucí a neohrabaný. Přesto je podle mého názoru tou nejlepší variantou, protože tyto lesy nelze zaměňovat s lesy obecními. Jak je již popsáno v předešlé kapitole, administrativní členění na obce jako hlavní správní jednotky vzniklo až mnohem později, než tradiční farnosti se svými lesy. Proto je tedy nelze nazvat obecními. Dodnes se totiž, i přes snahy o postoupení těchto lesů správním úřadům v posledních stoletích, farní jednotky v určitých případech užívají v původním smyslu, nejsou tedy jen holým lpěním na tradici. Proč jsou lesy „občanské“ a ještě k tomu „ve společném vlastnictví“ je jasné z následujícího. Jak je již zmíněno výše, počátkem konce *systemu for* byl dekret z roku 1926. Od té doby bylo možné vykoupit se ze svého závazku odkoupením daných pozemků.

V případě OLSV byl takto vykopen společnými financemi občanů určité vsi či farnosti celý farní les, čímž jej prakticky nabyli tito občané do společného vlastnictví. Jeho princip je založen na německém právu, podobně jako u středověkých nedílů v českých zemích (kap. 5.1.2). Jedná se o společné soukromé vlastnictví, kdy je v tomto případě vlastníkem každý ve vsi trvale žijící obyvatel, tedy ten, kdo se prokáže „*domem otevřeným a s ohněm*“. Tato poetická definice je založena na jednoduché myšlence, že kdo má vlastní dům přístupný a topí v něm, opravdu v domě bydlí. V praxi může každé společenství OLSV určit minimální dobu pobytu

k uznání trvalého bydliště, přičemž tato doba nesmí přesáhnout jeden rok. Poté je člověk uznán za právoplatného občana obce, čímž se může přihlásit ke společenství OLSV.

Obyvatelé v lese hospodaří společně a následně se rovnoměrně dělí o zisk, aniž by byly vymezeny konkrétní části každého z nich. S každým novým občanem se logicky zmenšují jednotlivé podíly. Důležité je, že tento typ vlastnictví není vázán na osoby, ale na usedlosti, resp. domácnosti. Pokud se tedy někdo z obce odstěhuje, o jeho podíl na lese se stejnoměrně zvětší podíl každého zůstavšího. Nikdo z nich nemůže svůj spoluvlastnický podíl individuálně prodat, protože jsou tyto lesy: nedělitelné, neměnitelné, nepromlčitelné a nepřepsatelné.

Občané společně tvoří Lesní společenství, které se pravidelně schází a společně hlasuje o problémech. Ty jsou pak prakticky zařizovány členským vedením, voleným každé čtyři roky (které zde ale nefunguje jako rozhodný orgán). Mimo lesy byly ve společném vlastnictví také mlýny, prádelny a pece (FERNÁNDEZ LEICEAGA 2006, XUNTA DE GALICIA 2006, URL 20).

5.2.2.2 Otevřené lesy (OL, gal. *Montes abertais, Montes de varas, Montes de fabeo* nebo *Montes de voces*)

Původem jsou OL lesy vycházející ze systému *for*, které přešly po desamortizaci do rukou obyvatel příslušných sídel. V zásadě jsou tedy stejně jako OLSV také lesy občanskými, opět vázanými na jednotlivé domy, resp. domácnosti, a ne obecními. Principem OL je ale oproti OLSV právo římské, kdy má každý spoluvlastník lesa přesně určen podíl na lesu v závislosti na výši odváděných rent v průběhu *for*, není to tedy vlastnictví společné. OL náleží tedy všem původním obyvatelům dané lokality (ves, vesnice, farnost) jakožto majitelům domů, a jejich potomkům. Jedná se vlastně o jakési podílnictví v tom smyslu, že každý může svým podílem volně disponovat a není přitom omezen trvalým bydlištěm. Může se tedy odstěhovat a neztratí přitom nárok na svůj podíl.

Dnes je tato forma vlastnictví lesů zachována pouze ve východní části Galicie, především v oblasti *A Fonsagrada* (XUNTA DE GALICIA 2006).

5.2.2.3 Půdní banka Galicie (*Banco de Terras de Galiza – BanTeGal*)

Každý vlastník je povinen udržovat své nemovitosti v takovém stavu, aby nedošly újmě třetí osoby. Toho lze dosáhnout minimální správou zajišťující jejich bezpečnost

či je možné je prostřednictvím BanTeGal nabídnout k dalšímu pronájmu a tím dostát jejich průběžné správě.

BanTeGal jednoduše slouží jako prostředník mezi vlastníky nemovitostí, především pozemků, které nevyužívají, a těmi, kteří vlastní půdu nemají, ale hospodařit chtějí. Jedná se o banku veřejnou, do které může kdokoli dobrovolně a zdarma zapsat své nemovitosti v nabídce k pronájmu, při čemž k nim neztrácí své vlastnické právo. Zároveň si může kdokoli zabývající se zemědělstvím tyto nemovitosti najmout za předem určenou cenu a s tím, že je navrátí za stejných podmínek využití, jaké byly na začátku. Banka se zaručuje, že v případě nesplnění podmínek jedné ze smluvních stran dochází k ukončení smlouvy a návratu nemovitostí vlastníku v původním stavu. Vlastník musí zároveň nemovitosti nabízet v takovém stavu, aby třetí osoby nedošly újmě.

Ceny pronájmu jednotlivých pozemků k pronájmu stanovuje každoročně *Xunta de Galicia* ve spolupráci s odbornými organizacemi, tedy ne vlastníky, pokud tento nenabídne cenu nižší či symbolickou. V případě, kdy nájemce přestane platit, je pronájemci částka vyplácena dál až do doby ukončení smlouvy, které může být i předčasné.

Doba pronájmu je stanovena max. na 5 let, přičemž lze v této době změnit vlastníka (převodem na dědice, darováním či prodejem). Nový vlastník ale musí dodržet podmínky stanovené předešlou nájemní smlouvou. Stávající smlouvu lze prodloužit a autorizovat v bance.

Vlastník je povinen z nemovitostí pronajímaných prostřednictvím BanTeGal nadále odvádět daně, ze kterých si je může následně odepsat, a to ve výši 95 % hodnoty poplatku z převodu majetku.

Využívání půdy musí být v souladu se smlouvou mezi vlastníkem a uživatelem. Pokud se nedohodnou smluvní strany jinak, veškeré dřevo na pozemku může využívat pouze vlastník. Nájemce nemůže provádět žádné změny (např. bourání zdí) bez toho, aniž by s tím předem vlastník souhlasil.

Jak je již uvedeno, zápis nabízených pozemků a správa nabídky je zcela zdarma. Jediné, co může banka strhnout, je 5 % z hodnoty při převodu plateb.

5.2.3. Projev vlastnictví půdy v galicijské krajině

Tato kapitola se oproti předešlým dvěma pokusí přiblížit konkrétní fyzické projevy pozemkového vlastnictví v krajině, a to na pozadí sledu historických období, v němž se postupně objevovaly jednotlivé prvky.

Prvotní pospolné společnosti byly v Galicii zastoupeny kulturou megalitu, jak je již zmíněno v kap. 4.4.4. Prvotní stavby trvalejšího charakteru, které se objevily v galicijské krajině, byly právě megalitické stavby, tedy **menhiry a dólmeny**. Jak uvádí SOBRADO CORREA (2004), vedle jejich většinou uvažované funkce pohřební pravděpodobně sloužily i k vyznačování území a orientace komunikací. V mnoha případech byly vystavěny na územích vhodných k zemědělské činnosti a k pastvě a chovu dobytka. Jejich rozmístění pravděpodobně v blízkosti žijícího obyvatelstva a jejich velké množství poukazuje na kulturu bez větší sociální rozvrstvenosti, žijící roztroušeně po celém území v menších skupinách.

Dalšími významnými prvky jsou **castra**, popsána již v kap. 4.4.4. Ta byla budována na strategicky výhodných místech, často krajinných vyvýšeninách v oblastech plošin, hor i pobřeží, a jejich výskyt je úzce vázán na výše zmíněné megalitické stavby. *Castra* se díky jejich četnému rozšíření a výhodné pozice stávají zárodky budoucích sídel. Příchod Římanů a prolínání castrejské kultury znamená počátek urbanizace, která se nevyhne ani původním *castrum*. Postupně jsou budovány kamenné zdi, skupiny větších budov, náměstí a ulice spolu s infrastrukturou ve formě kanalizace, vodovodů, nádrží a samozřejmě chrámů. Z hlediska sociálních vztahů chybí o daném období informace (SOBRADO CORREA 2004).

Následným prolínáním castrejské kultury s římskou dochází k jejich postupné adaptaci a rozšiřování. Zásadní je založení **tří římských měst**: *Bracara Augusta*, *Lucus Augusta* a *Asturica Augusta* (viz kap. 5.1.1.), která přispěla k vytvoření základní urbánní sítě. Ta byla rozšířena za císaře **Flavia** s cílem **propojení Augustových měst** s místním obyvatelstvem. Vznikla tak např. galicijská města *Flavium Brigantium* (A Coruña), *Flavia Lambria* (okolí Betanzos) a *Iria Flavia* (Iria). Mezi jednotlivými sídly, především u zdrojů nerostných surovin (viz kap. 4.6.3.), vyrůstá síť komunikací s mosty – často jen zkvalitněním povrchu prerománských přírodních cest. Tyto **římské cesty** (*vías*, Příloha 8), byly popsány v itineráři *Itinerario de Antonino* ve 3. st. n. l., kde jsou vyzdvíženy tři následující: *vía XVIII*, zvaná *vía nova*, vedoucí z *Bracara* a *Asturica* přes dnešní provincii Ourense; *vía*

XIX, spojující *Bracara, Lucus a Astúrica* přes vnitrozemí; a konečně *vía XX*, tzv. *per loca marítima*, jdoucí z *Bracara* do *Astúrica* po pobřeží.

Podél cest vznikala **další sídla**, tzv. *mansiones*, která měla nabídnout služby k odpočinku a k doplnění zásob. Mezi ně patří např. Baños de Molgas (*Salientibus*), Tui (*Tude*), Caldas (*Aquis Celenis*), pravděpodobně Santiago de Compostela (*Asseconia*) či Vigo (*Vico Spacorum*). Na hlavní cesty navazovaly cesty sekundární. Jak je patrné z Obr. 2, aktivity Římanů byly koncentrovány především ve správních jednotkách *Bracara* a *Astúrica*, tedy v západní části a v údolích velkých vnitrozemských řek Sil a Miño. Dalším fenoménem oné doby je postupné sestupování obyvatelstva z původních sídel, často strategicky založených *castrech*, do nižších poloh a údolí řek. To má stěžejní vliv na vznik venkovského prostoru se zavedením nových forem zemědělského hospodaření a s tím spojeného pozemkového vlastnictví. Vznikají tak další ryze **římská sídla**: *vici* v nížinných obcích bez obranné funkce a *villae* (viz kap. 5.1.1.) (SOBRADO CORREA 2004).

Základem klasické galicijské **středověké vesnice** (*aldea*) s usedlostmi, zahradami a hospodářskými pozemky jsou římské *villae*²⁹. V 10. století se vlivem růstu počtu obyvatel a potřeby dalších ploch ke kultivaci objevují **další typy sídel**: *villares* v blízkosti *villae* a samostatné statky *casales*. V průběhu 11. a 12. století dochází k ustálení venkovského prostoru, stabilizaci zemědělských cyklů a postupnému přechodu *villae* k *aldea*. V tomto momentu se vesnice stává základním elementem osídlení. Současně se formují další územní jednotky, kterými jsou farnosti (*parroquias*), fungující i v současnosti. Farnost sdružuje vždy několik vsí, jejichž obyvatelé tak dochází za stejným farářem. Galicie vrcholného středověku, tedy 12. a 13. století představuje území procházející ekonomickým i demografickým rozmachem. Spolu se vzrůstajícím vlivem monarchie a církve se stejně jako jinde v Evropě i zde rozvíjí **městská sídla**. Jejich vznik či rozvoj je v Galicii podmíněn především třemi následujícími jevy. Tehdejší zásadní vliv církve zanechává jeden naprosto charakteristický fenomén, který je dodnes jedním ze stěžejních nositelů tehdejší doby a kultury: rozvíjí se síť poutnických cest do Santiaga de Compostela.

V období vlády asturského krále Afonsa II el Casto se rozšiřuje zpráva o pravděpodobném výskytu hrobu svatého Jakuba Staršího poblíž Irie. Nad nalezeným náhrobkem je vystaven kostel a významnost tohoto místa způsobí příliv obyvatelstva. Vyrůstá tak město Santiago de Compostela a Galicie se stává duchovním centrem severozápadního prostoru poloostrova. S davy poutníků do

²⁹ Patrné i v místních názvech, např. španělském Villafranca, galicijském Vilamartín.

Santiago se postupně tvoří síť cest z různých koutů Španělska, později španělsky zvaných **El Camino de Santiago, galicijsky O Camiño de Santiago**. Sídla podél těchto cest nabývají významu a často přerůstají v města. Často jsou zakládány i **menší sídla mezi městy** (*mansiones*) jakožto centra poskytující potřebné služby poutníkům (např. Sarria, Triacastela, Portomarín, Melide či Arzúa). Z dalších vhodných lokalit byla sídla vysokých církevních hodnostářů, biskupů (Santiago de Compostela – jediné městské sídlo existující v 11. století; Mondoñedo, Lugo, Ourense, Tui – města založená ve 12. st.), kde se postupně koncentrovala i buržoazie. Zásadní vliv měly také **kláštery**, a to především cisterciácké, které byly nositeli pokroku a vlastníci obrovského jmění. Zlepšením orby se zintenzivňuje zemědělství a je tak možné osidlovat i méně úrodné oblasti. Významnou roli hraje rozšíření vinařství, které tak určí dodnes charakteristickou podobu krajiny údolí řek Sil, Avia a Miño (provincie Ourense a Lugo). Význam vinné produkce se projevuje i nutností koncentrace pozemků, např. v Avii. Zároveň se počátkem 12. století vzrůstá rybolov – třetí jev mající vliv na rozvoj některých pobřežních sídel v města (Noia, Muros, A Coruña, Betanzos, A Guarda, Baiona a později i Ortigueira, Redondela, Viveiro, Pontedeume, Ribadeo). Rybolov se od té doby stává jedním z hlavních tradičních ekonomických odvětví Galicie a pobřežní krajina se začíná hustě obydlovat. Z dalších měst jmenujme např. Allariz, Monforte, Viana do Bolo nebo Vilalba, která leží ve vnitrozemí (SOBRADO CORREA 2004).

V 2. pol. 15. st. dochází k sérii postupných demografických, socioekonomických a politických změn, překonávající krizi ustupujícího středověku. V 16. st. byly hlavními pěstovanými plodinami přímořské Galicie pšenice a žito, a sporadicky také proso, které se ve vnitrozemí pěstovalo ještě méně. Výraznou změnou je zavedení kukuřice, na pobřeží v letech 1620-1640, ve vnitrozemí 1640-1660, která oslabila význam zimních obilnin a proso téměř vytlačila. To je významné především pro **pobřežní a přípobřežní oblasti**, které se tak na určité období **vzmohlo**, přičemž vnitrozemí stagnovalo na tradičním žitu a bílé řepě. To bylo intenzifikováno jen pomalu, a to formou klučení, rozšiřování luk a ustájení dobytka, čímž se postupně zlepšovaly životní podmínky venkovanů tradičně závislých na produkci žita. Naopak od 2. pol. 18. st. do poloviny 19. st. je na **vzestupu vnitrozemí**, především provincie Lugo, kde se rozšiřují zemědělské plochy a vzrůstá počet obyvatel díky bramborám. Jistě k tomu přispívá i stavba **první železnice** v Galicii r. 1873. Na spojení se zbylým Španělskem si však místní obyvatelstvo počká ještě deset let. I přesto se obyvatelstvo koncentruje především kolem západního pobřeží, mezi řekami *Tambre* a *Miño*, v některých vnitrozemských údolích provincie *Ourense* a v přímořských

oblastech *Betanzos, A Coruña, Ribadeo a Viveiro*. Tato distribuce se již v průběhu dalších století nebude příliš měnit (SOBRADO CORREA 2004).

V polovině 18. st. byla většina vnitrozemské zemědělské půdy osázena jary či ozimí. Vinice zabíraly zhruba 8 % a pastviny 10 %. Regiony Lugo, Betanzos, Mondoñedo a opět Ourense byly zaměřeny na produkci jedlých kaštanů³⁰ a produkci žita, využívajíc úhoru. Zatímco Ourense a Tui byly zaměřeny především na vinařství a ostatní zemědělská produkce probíhala bez přerušení. Ve **vnitrozemí** byly tedy praktikovány postupy **extenzivní s nižší produktivitou**, zatímco **pobřežní zóny** se vyjímaly produkcí **intenzivnější**. Jasně to ukazuje i fakt, že v r. 1753 mělo průměrné rodinné hospodářství ve vnitrozemském Lugu 2,5 ha a na rodinu zde připadalo více než 20 kusů dobytka. Oproti tomu byl poměr na pobřeží a ve zbytku území 0,56 ha a méně než 6 kusů dobytka. Tomu odpovídá i studie Ramóna Villara (viz kap. 5.1.1), který uvádí jako průměrnou velikost hospodářství studijního území (nerozlišuje vnitrozemí a pobřežní oblasti) 2,67 ha, přičemž jejich velikosti se pohybují v rozmezí od 1,82 ha u hospodářství vinařských až po 3,51 ha u hospodářství zaměřených na extenzivní obilné zemědělství (VILLARES 1982). Zastoupení hospodářství vzhledem k jejich celkové výměře v roce 1753 ukazuje Příloha 9. Z hlediska technologie byl stav roven konci středověku, např. železo se stále užívalo sporadicky. Zemědělský systém byl z části také závislý na lesích a ladech. Mnoho venkovanů je osívalo, využívalo jako zdroj dřeva a celkově na biomasu ke kompostování a jako krmivo pro dobytek. I přes několik roků špatné úrody se 300 000 obyvatel konce 15. st. rozrostlo do roku 1857 na 1 800 000, a to především díky modernizaci zemědělských postupů, které se ještě více promítly v galicijské krajině (SOBRADO CORREA 2004).

V 18. st. je situace mezi obyvatelstvem a dostupnými zdroji neúnosná a vede k vlně **emigrace**, nejprve sezónních, později trvalých, do okolních společenství. Od 19. st. se cílovou destinací stává Amerika. V průběhu novověku byl fenomén emigrace z Galicie natolik charakteristický, že byla následně označována za „zemi emigrace“. Dle D. R. Ringrose bylo např. kolem r. 1850 až 10 000 galicijců v Madridu, přičemž celých 60 % bylo z provincie Lugo. Emigrace vnitrozemské (Lugo, Ourense) byly totiž velmi často několikaroční či dokonce trvalé, zatímco obyvatelé z pobřežních zón měli tendence se vracet. Důsledkem byly patrné rozdíly mezi přímořím a vnitrozemím jak z hlediska struktury a velikosti tradiční rodiny, tak správy pozemků. Tedy, rodiny přímořských oblastí a provincie Ourense měly v průměru 4-4,5 členů a

³⁰ Alochtonní druhy dřevin, poprvé vysazované Římany.

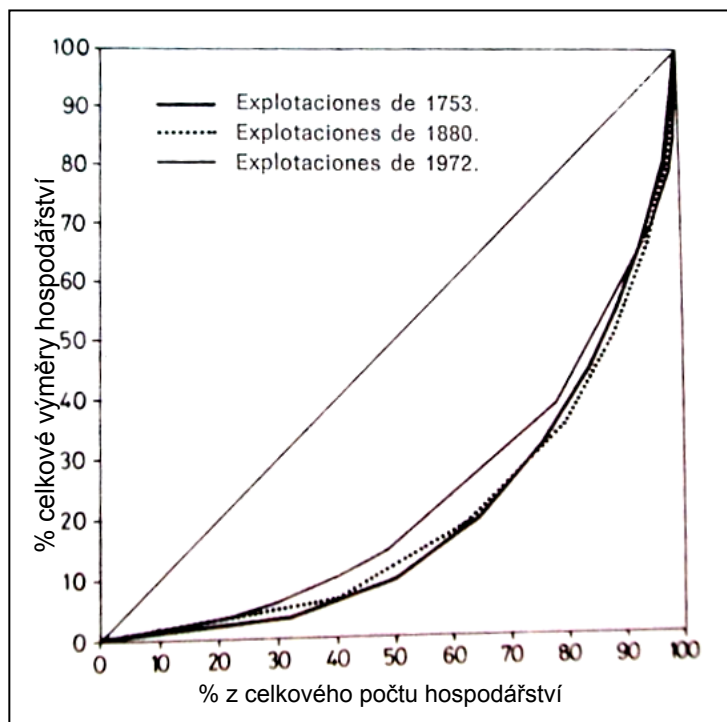
dědičný systém byl více rovnoměrný. Tím mohlo vznikat více, ale menších domácností s vlastním pozemkem. Oproti tomu měla typická domácnost z Luga až 5 či 6 členů a často byla několikagenerační (až 50 %) se svobodnými potomky, kteří zůstávali v domácnosti. Zde byl uplatňován naopak princip *majorátu*, tedy nástupnictví dle zásady prvorozenectví, čímž bylo zajištěno nerozdrobení rodinné půdy. Pozemky byly proto rozlehlejší a extenzivně využívané, než v případě zbytku Galicie. Spolu s demografickým růstem jde ruku v ruce i rozšiřování obdělátných pozemků.

Jak uvádí VILLARES (1982), nadměrný demografický tlak na půdu, probíhající více méně soustavně od 18. století je, je často uváděn jako jedna z příčin vzniku galicijského *minifundismu*. Ten je dodnes jedním z charakteristických projevů vlastnických poměrů v krajině Galicie. Jako další důvod je označována legislativa 19. století či specifické zvykové právo.

O co se vlastně jedná? *Minifundie* je zemědělské hospodářství menší rozlohy, které je intenzivně využívané, ale vzhledem ke své rozloze ekonomicky málo výnosné, a proto není se svou produkcí schopno konkurovat na trhu. Jeho vznik může být podmíněn špatnou technologickou úrovní či jeho využitím jako doplňkové ekonomické aktivity. Dle IR INDO EDICIONS (2008) je důvodem vzniku *minifundií* v Galicii maximální koncentrace půdy v rukách církve a následné pevné zakotvení *for*, které způsobilo dlouhodobou nedostupnost půdy (myšleno přímého vlastnictví) a pozdní přerozdělování půdy. Poprvé jsou oficiálně zmíněna v dokumentacích ze 17. a 18. st., dále pak v *Katastru markýze z Ensenady* z 18. st., který je pro Galicii jediným předchůdcem katastru z roku 1960. Koncem 19. a počátkem 20. st. dochází k přerozdělení půdy vlivem desamortizace, zrušení majorátu a demografického tlaku. Po r. 1890 se pak rozšiřují zemědělská hospodářství díky připojení obecních lesů a ladů (Villares 1982, IR INDO EDICIONS 2008).

Distribuci výměr zemědělské půdy z let 1753, 1880 a 1972 ukazuje následující Graf 4 (VILLARES 1982). Z něj je patrné, že v r. 1753 připadlo na 10 % celkové výměry zemědělských pozemků (bez lesů a ladů) až 50 % všech statků. V r. 1880 jich bylo už jen 47,5 % a v r. 1972 pouhých 40 %. To znamená jasné zvětšování rozlohy jednotlivých zemědělských statků, tedy v rámci Galicie pozitivní trend. Bohužel od 90. let 20. st. dochází, jak již bylo zmíněno, k úbytku venkovského obyvatelstva, jeho stárnutí a tím i snižování možnosti pravidelného a kvalitního obhospodářování zemědělské a lesní půdy, která tak strádá, bývá zanedbaná, trpí nálety, plevele a

požáry. Distribuce se v posledních letech příliš nemění, postupný trend scelování příliš malých parcel ve větší je pomalý.

Graf 4: Distribuce výměr zemědělské půdy let 1753, 1880 a 1972 (VILLARES 1982, s. 21).

6. VÝSLEDKY A PŘÍNOS PRÁCE

Vyústěním diplomové práce je následující několikastránková tabulka Tab. 14 přehledně představující vývoj jednotlivých forem základních prvků v (galicijské) krajině, ve kterých se nějakým způsobem odrazilo vlastnictví půdy nebo jej naopak samy prvky ovlivnily v budoucím vývoji. Jsou to sídla, komunikace, zemědělské pozemky, les a, protože jsme v Galicii, kde je megalitická minulost stále výrazně přítomna, megalitické stavby. Jednotlivé formy prvků jsou uspořádány dle historického vývoje a popsány z hlediska umístění a významu. Zároveň je přidán nějaký konkrétní příklad ze současnosti buď jako konkrétního fyzického prvku či jako existence jeho názvu v toponymu, pokud existují.

Z hlediska všeobecného přínosu práce doufám v užitečnost následující tabulky jako příkladu, který by se mohl aplikovat na jakoukoliv krajinu. Tabulka by měla posloužit k přehlednější orientaci při hledání důvodu výskytu určitého prvku v krajině, k ujasnění si jejich časových a prostorových souvislostí stejně jako hospodářských a sociálních.

Z hlediska osobního přínosu hodnotím práci kladně. Osobní důvody stály již za výběrem tématu a jeho zpracování dále rozšířilo autorčiny obzory nejen o krajině galicijské, ale o krajině všeobecně, protože mnohé souvislosti se dají víceméně aplikovat i na naše území.

Tab. 14: Základní krajinné prvky v galicijské krajině, jež byly účastny v průběhu vývoje vlastnictví půdy.

Prvek	Vznik	Forma	Umístění	Příklady ze současnosti: Zástupce / Toponymum	Význam
Megalitické stavby	Megalit	dólmeny a menhiry	v blízkosti sídel v zemědělských oblastech	dólmen v Axeitos / –	Pohřební i orientační funkce; poblíž nich vznikala v budoucnu castra.
Sídla: vesnice města	Předromán. obd. 9. či 8. př. n.l. - 1. st. n. l.	castra	strategický výhodné polohy: vyvýšeniny, ostrohy nad vodními toky, nad mořem či v horách	castro v Baroňi, castro Santa Tegra, castro Santa María de Cervantes, castro v Elviñi, castro ve Viladonze / Castro Caldelas, O Castro, Castro de Rei de Lemos	Pravděpodobně sídla pro krátkodobější pobyt v příp. nebezpečí. Základní sídla předrománského období; archeologická naleziště.
	Římská říše 7. st. př. n. l. - 5. st. n. l.	romanizovaná castra	v místě původních castrer	jako předešlé (pozn.: některá romanizovaná, jiná méně či vůbec)	Osídlení vojáky (tábory), průnik galicijské a římské kultury.
	Augustus	kolonie: Augustova města	pravděpodobně poblíž castrer či v blízkosti nerostných zdrojů a vodních toků	Lugo (<i>Lucus Augusta</i>), Braga (<i>Bracara Augusta</i>), Astorga (<i>Asturica Augusta</i>) (pozn.: poslední dvě dnes mimo Galicii)	Základní mocenská centra Římanů v Gallaecii, od nichž se dále rozvíjela urbánní síť a komunikace.
	Flavius	kolonie: Flaviova města	na komunikacích mezi Augustovými městy	A Coruña (<i>Flavium Brigantium</i>), okolí Betanzos (<i>Flavia Lambria</i>) a Iria (<i>Iria Flavia</i>)	Propojení Augustových měst s místním obyvatelstvem.
		villa (sídla -> villa/vila) villa urbana (městská sídla) villa rústica (venkov. sídla)	nížiny, město a venkov, zemědělské polohy	Vila de Arcas, Villa de Cambre / Vilamartín de Valdeorras, Vilagarcía de Arousa	Hospodářská funkce, obhospodařování zemědělských pozemků, doplnění venkovského prostoru po sestupu původního obyvatelstva z castrer.
		vici (víska)	nížiny, venkov, zemědělské polohy		Venkovské sídlo bez obranné funkce (bez hradeb), doplnění venkovského prostoru po sestupu původního obyvatelstva z castrer.
		mansion (sídlo)	podél komunikací mezi městy	Vigo, Tui, pravděpod. Santiago de Compostela, Caldas, Baños de Molgas / –	Jakési pohostinství k doplnění zásob a odpočinku cestujících mezi městy.

Prvek	Vznik	Forma	Umístění	Příklady ze současnosti: Zástupce / Toponymum	Význam
	Raný středověk od 10. st.	klasická středověká vesnice	v místech původní <i>villa rústica</i>	– / Vilamartín de Valdeorras, Vilagarcía de Arousa	Pokračuje obhospodařování zemědělské půdy, přechod od <i>villa</i> k ustálené středověké vesnici jako základu stabilního venkovského prostoru.
		villar (ves -> vilar)	v blízkosti <i>villae</i>	– / Vilar de Flores, Vilar de Cima	Doplnění venkovského prostoru.
		casal	volná krajina, venkov, zemědělské polohy	– / Casal de Arriba, Casal de Perros	Samostatné venkovské statky.
	Vrcholný středověk 11. a 12. st.	středověká vnitrozemská města a kláštery	podél Camiño de Santiago, v místech sídel vysokých církevních hodnostářů	Santiago de Compostela (pozn.: jediné městské sídlo v 11. st.) Mondoñedo, Lugo, Ourense, Tui, Sarria, Triacastela, Portomarín, Melide či Arzúa	Význam Galicie jako duchovního centra, počíná výrazně stoupat vliv církve a její majetek.
		středověká pobřežní města	pobřeží	Noia, Muros, Betanzos, A Guarda, Baiona, Ortigueira, Redondela, Viveiro, Pontedeume, Ribadeo	Stoupá vliv rybolovu, osidluje se ještě více pobřeží.
	Novověk 18. st.	pustnutí sídel	hl. vnitrozemí		Odliv emigrujícího obyvatelstva (natrvalo hl. z vnitrozemí), pustnutí sídel.
		stabilizace sídel na pobřeží	pobřeží	Západní pobřeží (Vigo, Noia), severní pobřeží (A Coruña)	Nebude se již příliš měnit a určí tak nejobydenější oblasti.
Komunikace	Preromán. období	původní přírodní cesty	Mezi sídly		Komunikace mezi sídly.
	Římská říše	vías (hlavní římské cesty)	Často dle původních cest či mezi novými sídly a nerostnými zdroji	<i>vías</i> XVIII, XIX a XX	Zkvalitnění povrchu starých cest, trvalé římské mosty, trvalejší propojení sídel, propojení Galicie s okolními oblastmi.
		sekundární římské cesty			Doplnění cestní sítě.

Prvek	Vznik	Forma	Umístění	Příklady ze současnosti: Zástupce / Toponymum	Význam
	Středověk r. 814: 1. poutník král <i>Afonso II el Casto</i>	<i>Camiño de Santiago</i>	vede z významných španělských měst, přes sídla vysokých galicijských duchovních	viz Příloha 4	Zvýšení významu Galicie jakožto duchovního centra, vzestup vlivu církve, příliv poutníků a nových kultur, růst sídel podél <i>camiña</i> .
	r. 1873	železnice v Galicii			Spojení s okolními společenstvími, se zbytkem Španělska až od r. 1883
Zemědělské pozemky	Římská říše	vinice	hlavně prudké svahy řek a další vhodné lokality	hlavně provincie Pontevedra a Ourense	Základ dnešních vinic.
	Středověk, 12. st.	rozšíření vinic	hlavně prudké svahy řek a další vhodné lokality	svahy řek Sil, Avia a Miño	Rozšíření římských vinic a jejich koncentrace vlivem stoupající produkce.
	17. st.	rozšíření zemědělské půdy (minifundií)	pobřežní zóny	hlavně západní pobřeží mezi řekami <i>Tambre</i> a <i>Miño</i> , dále přímořské oblasti <i>Betanzos</i> , <i>A Coruña</i> , <i>Ribadeo</i> a <i>Viveiro</i> a vnitrozemská údolí řek provincie <i>Ourense</i>	Vzestup pobřežních oblastí díky kukuřici, větší demografický tlak na pobřeží, více menších (prům. 0,56 ha) intenzivně obhospodařovaných zemědělských pozemků, vznik <i>minifundií</i> .
	2. pol. 18. st.	rozšíření zemědělské půdy	vnitrozemí	hlavně provincie Lugo	Vzestup vnitrozemí díky bramborám, růst obyvatelstva, rozšiřování větších (prům. 2,5 ha) extenzivně obhospodařované zemědělské půdy.
	1753 – 1972	zvětšování zemědělských ploch			Vlivem připojení obecních lesů a lad, desamortizací, koncentrací parcel.
	posl. desetiletí 20. st. doteď	úpadek zemědělské půdy	hl. vnitrozemí		Odchod obyvatel do měst a na pobřeží, úpadek zemědělství, objevuje se neobhospodařovaná půda.

Prvek	Vznik	Forma	Umístění	Příklady ze současnosti: Zástupce / Toponymum	Význam
Les	11. a 12. st.	farní lesy	všude		Počátek budoucích „občanských lesů“
	desamortizace	farní lesy	rel. všude		Návrat farních lesů obyvatelstvu, komplexní hospodaření v lesích.
	Francova diktatura	státní lesy	rel. všude		Zestátnění lesů, zalesňování, produkce dřeva, znečištění pobřeží, změna složení lesů a jejich distribuce.
	po r. 1968	lesy OLSV a OL	rel. všude		Nová organizace, přesto je většinou hlavní produkce dřeva, některé lesy zanedbané (staré obyvatelstvo), zarostlé, požáry.

7. DISKUZE – SROVNÁNÍ SITUACE V GALICII A U NÁS

Geografická poloha obou států je dosti odlišná. Poloha České republiky jako středoevropského státu v samém srdci Evropy jistě sehrála nemalou roli v průběhu historie a umožnila tak přístupnost našeho území zahraničním kulturním vlivům ze všech směrů. Galicie se nachází naopak na samém okraji, ne nadarmo byla po mnoho staletí místem, kde byl onen „konec světa“. Dlouho byla místem minimálně frekventovaným, o to silněji se zde ale mohly vyvíjet a zakořenit místní tradice a kultura. To, co by mohlo být zpočátku negativem, se po objevení Ameriky stalo výhodou: Galicie se stala jednou z výjezdních oblastí za oceán. Výhoda dosažitelnosti Nového světa ovšem především v 18. a 19. století nabyla takového významu, že se pro mnoho místních obyvatel stala symbolem nové budoucnosti. Tím ale naopak utrpěla domácí půda, ponechaná hospodářství s pozemky znamenalo úpadek celkové produkce. Jako jedna z římských provincií se těšila nejen pozitivům nové kultury, jako bylo zpevnění komunikací, lázeňství a vinařství, ale zároveň bylo místní obyvatelstvo utlačováno především formou záběru půdy. Vždyť tehdejší kolóni byli předchůdci budoucích nevolníků a privilegovaná vrstva byla později v roli feudálů.

Oproti Galicii byla naše země konfrontována s kulturou římskou spíše zprostředkovaně a se zpožděním. O to silnější zde byl vliv Germánů a jejich tradic. Feudální vrstva byla formována i středověkými kolonisty ze západní Evropy. Na našem území fungoval klasický lenní systém, v Galicii se postupně transformoval v systém *for*, který byl podstatný pro další vývoj. Po *desamortizaci* se zde objevila *minifundia*, která jsou dodnes jednou z překážek dalšího zemědělského vývoje.

U nás se zase slučovaly pozemky v *latifundia*, a to již v renesanci. Následným procesem přerozdělení církevní půdy byla na našem území *raabizace*. Zásadní pak byla 1. *pozemková reforma*, čímž se opět přerozdělila uvolněná půda a přešla do rukou obyvatel. Kolektivizací jim byla ale zase sebrána a následně došlo k jejímu sjednocování v obrovské rozlohy. Zestátňování se tedy nevyhnula ani jedna země: v Galicii se však týkala hlavně lesů, protože zemědělský potenciál zde nebyl tak výrazný, a i ty byly

postupně vraceny do rukou obyvatel od konce 70. let z důvodu státního kolapsu. Na našem území byla zestátněna většina všeho a restituováno bylo v průběhu 90. let.

Jako jsou galicijská *minifundia* příliš malá, jsou naše *latifundia* přespříliš velká. Obě formy vyžadují řešení: sjednocování a naopak dělení. V případě *minifundií* by ekolog i krajinný inženýr jistě zajásal: diverzita je vysoká, propojenost krajiny taktéž, kulturní hodnota nevylučitelná. Idylickou představu ale narušuje nedostatečnost těchto pozemků pro dnešní hospodaření a tím i pro další pokračování tradice. Řešení ale samozřejmě není přechod k druhému extrému, k *latifundiím*. To vzhledem k vlastnickým nesrovnalostem a geomorfologii ani prakticky nelze. Zlatou střední cestou by mohla být např. družstva v jednotlivých sídlech. Vzhledem k přestárlému venkovskému obyvatelstvu, tedy faktickým vlastníkům a uživatelům, by ale toto řešení v jejich řadách podle mého názoru nenašlo odezvu. Nutné by tedy především bylo přivést mladé obyvatele na venkov a poskytnout jim půdu. V tomto případě by ale byla jistě vítaná podpora vlády, např. prostřednictvím zmiňované Půdní banky, která by nabízela zvýhodněné podmínky pro mladé rodiny. V posledních letech dochází k rozkvětu ekologického zemědělství, při němž je možné čerpat z dotačních fondů EU. Snad je toto jednou z cest znovuvyužívání místní půdy.

V České republice se otázka vlastnictví po revoluci téměř vyřešila restitucemi, v Galicii bude pozemková rozdrobenost ještě nadlouho problémem, protože v současnosti se nijak komplexně a organizovaně neřeší.

8. ZÁVĚR

Jak je z práce patrné, vývoj vlastnictví půdy v Galicii měl zásadní vliv na podobu dnešní krajiny, kterou si již nelze představit bez typických kamenných zídek vymezujících *minifundia*. Tak dlouho si muselo místní obyvatelstvo počkat na dobu, kdy přešla půda do jeho rukou. V posledních desetiletích to však vypadá, jako by byla půda přítěží, břemenem. Nejprve bude tedy nutné znovuuvědomění si významu půdy a následné vytvoření centrálního systému koncentrace parcel, který by vedl k zefektivnění zemědělství při zachování vlastnictví v rukách těch, kteří na půdě hospodaří.

PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

LITERÁRNÍ ZDROJE

AXEITOS, X. L., BARREIRO FERNÁNDEZ, X. R., FERREIRO, R., LÓPEZ-ACUÑA, F., PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, E., VILLARES., R., 2007: Os símbolos de Galicia. Real Academia Galega, A Coruña; Santiago de Compostela – Consello da Cultura Galega.

Online: http://consellodacultura.org/wp-content/blogs.dir/2/2007/12/simbolos_de_galicia.pdf.

ISBN 978-84-96530-46-1.199 s.

BARTOŠEK, M., 1981: Encyklopedie římského práva. Panorama, Praha. 1. vydání, 512 s.

BRAGADO, M., 2005: Microtoponimia. In: Xornal de Galicia, 5. 9. 2005. Online: <http://www.xornal.com/opinions/2005/09/05/Opinion/microtoponimia/2005090512043000000.html>.

CAHILL, KEVIN, 2007: Komu patří svět. Volvox Globator, Praha 2010. ISBN: 978-80-7207-777-9.

CASTILLO RODRÍGUEZ, F., MARTÍNEZ CORTIZAS, A., BLANCO CHAO, R., 2006: O clima de Galicia. In: Consellería de Medio Ambiente e Desenvolvemento Sostible (ed.): A variabilidade natural do clima en Galicia. Online: <http://www.siam-cma.org/publicacions/doc.asp?id=353>, cit. 2. 1. 2011. ISBN 978-84-453-4320-3.

DAWSONOVÁ, CH., 1994: Zrození Evropy. Úvod do dějin evropské jednoty. Vyšehrad, Praha. ISBN 80-7021-114-8. 244 s.

DROBERJAR, E., 2000: O Marobudovi a jeho říši. Set Out, Praha. ISBN 80-86277-10-0. 199 s.

FAGINS, S., 2002: A climatoloxía. In: La Voz de Galicia S.A., 29. 6. 2002, svazek 2413, list 84, strana C-12502. CIF: B-15.482.177

FERNÁNDEZ LEICEAGA, X., LÓPEZ IGLESIAS, E., JORDÁN RODRÍGUEZ, M., BESTEIRO RODRÍGUEZ, B., VISO OUTEIRIÑO, P., BALBOA LÓPEZ, X. L., FERNÁNDEZ PRIETO, L., SOTO FERNÁNDEZ, D., 2006: Os montes veciñais en man común: O patrimonio silente. Natureza, economía, identidade e democracia na Galicia rural. Grupo de Estudos da Propiedade Comunal – IDEGA. Edicións Xerais de Galicia, S. A., 2006. Vigo. ISBN 84-9782-444-X.

FERREIRO FERNÁNDEZ, M., 1996: Gramática histórica galega I. Santiago de Compostela, Laiovento. ISBN 9788489896437.

FRAGA, X., 2008: La Academia contesta a la Xunta que el único topónimo oficial es Galicia. La Voz de Galicia, 8. června 2008.

FREIRE CEDEIRA, A., 2010: En defensa de lo suyo. Propiedad forestal y conflictividad social durante el franquismo: los montes vecinales de Cerceda (A Coruña). Cátedra Juana de Vega, Universidad Santiago de Compostela, Santiago de Compostela. ISBN: 978-84-9887-648-2. 143 s.

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY (HN), 2004: Na černomodrém konci světa. Hospodářské noviny (ed.), 16. 1. 2004. Online: http://ihned.cz/1-10070660-13856940-000000_d-fo, cit. 12. 2. 2011.

HROMADA, J., MADAR, Z., 1972: Právníký slovník. Orbis, Praha. ISBN

CHALUPA, J., (ED.) 2008: Španělsko-český, česko-španělský slovník. Fin Lexika, Praha. ISBN 978-80-86002-86-6. 1343 s.

IR INDO EDICIÓNS, S. L. (ED.), 1985: Dicionario de Galego. Online: <http://www.digalego.com/>, cit. 15. 1. 2011.

IR INDO EDICIÓNS, S. L. (ED.), 2008: Enciclopedia galega universal. Online: <http://www.egu.es/>, cit. 2. 1. 2011. ISBN 84-7680-288-9. 7280 s.

KADLECOVÁ, M., Schelle, K., Veselá, R., Vlček, E., Vojáček, L., Židlická, M., 2005: Právní dějiny. 2. vydání. Eurolex Bohemia s.r.o., Praha. ISBN 80-86861-18-X. 816 s.

KINCL, J., URFUS, V., 1990: Římské právo. Panorama, Praha, 1. vydání. ISBN 80-7038-134-5. 469 s.

LA VOZ DE GALICIA (ED.), 2009: Resultado elecciones gallegas 2009. La Voz de Galicia, 2. března 2009.

Online: <http://www.lavozdeg Galicia.es/especiales2009/eleccionesgallegas/index.htm>.

LOBATO, X., 2003: No país do Nunca Máis. Editorial Galaxia, Vigo. ISBN 84-8288-616-9.

LÓPEZ IGLESIAS, E., 1996: Movilidad de la tierra y dinámica de la estructuras agrarias en Galicia: Análisis de los obstáculos que han frenado durante las últimas décadas las transformaciones en la estructura dimensional de las explotaciones. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Secretaría General Técnica. ISBN 84-491-0215-4. 525 s.

LÖW, J., MÍCHAL, I., 2003: Krajinný ráz. Lesnická práce, s.r.o., Kostelec nad Černými lesy. ISBN 80-86386-27-9. 552 s.

LÖWE, G., STOLL, H., 2005: ABC Antiky. (z něm. orig) přeložil Plichta, D., Praha. ISBN 80-237-3938-7. 467 s.

MALÝ, K. A KOLEKTIV, 1999: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upravené vydání. Linde, Praha. ISBN 80-7201-167-7. 572 s.

MORÁN, T. G., 2010: El 43% del nuevo plan eólico está en Red Natura o en su ampliación. La Voz de Galicia (ed.), 9. 1. 2009.

Online: http://www.lavozdeg Galicia.es/dinero/2009/01/09/0003_7449223.htm, cit. 14. 2. 2010.

OSN, 2009: Global Report on Human Settlements 2009. Planning. Sustainable cities. Earthscan, Londýn.

Online: <http://www.unhabitat.org/downloads/docs/GRHS2009/GRHS.2009.1.pdf>, cit. 12. 3. 2011. ISBN 978-1-84407-899-8.

OTTO, J., 1907: Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí. Díl 26. J. Otto.

Online: <http://www.archive.org/stream/ottvslovnknauni41ottogoog#page/n854/mode/2up>

PÉREZ, P., 2008: El desorden de los bosques. Faro de Vigo, 17. února 2008, Santiago de Compostela.

Online: http://www.farodevigo.es/secciones/noticia.jsp?pRef=3268_4_201060_Galicia-desorden-bosques, cit. 11. 2. 2011.

PROVAZNIK, V., ŠEBEK, O., 1955: Vývoj vlastnických poměrů k půdě. Část I - Starověk a feudalismus. Orbis, Praha. 135 s.

REAL ACADEMIA GALEGA (RAG), 1997: Dicionario da Real Academia Galega. 1^a Ed. A Coruña.

SÁNCHEZ REMESEIRO, M., 2010: Guía Vaivén – Os camiños a Compostela. Centro Municipal de Información Xuvenil, A Coruña. C 1915-2010, 48 s.

SKLENIČKA, P., 2003: Základy krajinného plánování. Nakladatelství Naděžda Skleničková, Brno. ISBN 80-903206-1-9. 321 s.

SOBRADO CORREA, H., 2004: Historia de Galicia. Nigra Trea, S. L.. ISBN 84-95364-22-0. 191 s.

TEIGE, K., 1947: Předmluva o architektuře a přírodě. In: ŽÁK, L.: Obytná krajina. S.V.U. Mánes – Svoboda, Praha. 213, 136 s.

ÚSTAV HOSPODÁŘSKÉ ÚPRAVY LESŮ (ÚHÚL), 2009: Zpráva o stavu lesů a lesního hospodářství České republiky v roce 2009. Ministerstvo zemědělství, Praha.

Online: <http://www.uhul.cz/zelenazprava/2009/zz2009.pdf>. ISBN 978-80-7084-941-5. 114 s.

VAŠKŮ, Z., 2008: Základní druhy průzkumů pro krajinné inženýrství, využití a ochranu krajiny. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha. ISBN 978-80-213-1749-9. 396 s.

VILLARES, R., 1982: La propiedad de la tierra en Galicia, 1500-1936. Siglo veintiuno de Espana editores, sa, Madrid. ISBN 84-323-0437-9. 453 s.

VIVEIRO MOGO, P., 2008: O Estatuto galego durante a II República. Sada: Edicións do Castro. ISBN 978-84-8485-273-5.

VOŽENÍLEK, J., 1930: O naší pozemkové reformě. Česká národohospodářská společnost, Praha.

XUNTA DE GALICIA (ED.), 2006: Lei de dereito civil de Galicia / Ley de derecho civil de Galicia (Občanský zákoník Galicie). Xunta de Galicia, Consellería de Presidencia, Administracións Públicas e Xustiza. ISBN 9788430944644, 272 s.

XUNTA DE GALICIA (ED.), 2008: Avance de Galicia 08 en La Habana. Letras de Galicia. Xunta de Galicia, Consellería de Cultura e Deporte.

Online: <http://www.vieiros.com/enlaces/novas/doc/0219125001196101193-dossier-editado-pola-consellaria-de-cultura-pdf-840-kb.pdf>, cit. 12. 1. 2011. 43 s.

XUNTA DE GALICIA (ED.), 2009a: Xunta Electoral de Galicia. Diario Oficial de Galicia, 27. března 2009, N° 60. Xunta de Galicia, Consellería de Presidencia, Administracións Públicas e Xustiza.

Online:

<http://www.parlamentodegalicia.es/sites/ParlamentoGalicia/BibliotecaXuntaElectoral/2009.pdf>
cit. 12. 1. 2011.

XUNTA DE GALICIA (ED.), 2009b: Eleccións ao Parlamento de Galicia 2009. Xunta de Galicia, Consellería de Presidencia, Administracións Públicas e Xustiza. Online: http://www.elecciones09.xunta.es/inicio_es.html?codigoPaxina=index, cit. 12. 1. 2011.

ZIEGLER, V., 2005: O duši české krajiny. In: BÁRTA, J. (ED.): Tvář naší země – krajina domova. Sborník příspěvků k 3. ročníku konference o krajině, 8. – 10. března 2005, Praha a Průhonice. Svazek 5 – Krajinný ráz. ISBN 80-86512-32-0. S. 7-9.

ŽIDLICKÁ, M., SCHELLE, K., 1998 : Právní dějiny. 1: Starověk. Masarykova univerzita v Brně, Brno, 1. vydání. ISBN 80-210-1885-2. 274 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

URL 1: Příběh sedláka Rajtera, online: <http://www.sedlakjan.cz/>, cit. 12. 3. 2011.

URL 2: Instituto Galego de Estatística (IGE; Galicijský statistický úřad), online: <http://www.ige.eu/web/index.jsp?paxina=001&idioma=gl>, cit. 27. 12. 2010.

URL 3: Xunta de Galicia (Oficiální stránky vlády Galicie), online: <http://www.xunta.es/portada>, cit. 27. 12. 2010.

URL 4: Concello de Vigo (Oficiální stránky města Viga), online: <http://hoxe.vigo.org/>, cit. 27. 12. 2010.

- URL 5:** Concello de Santiago de Compostela (Oficiální stránky města Santiago de Compostela), online: <http://www.santiagodecompostela.org/>, cit. 27. 12. 2010.
- URL 6:** Ethnologue report for language code (Etnologické jazykové stránky), online: http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=glq, cit. 12. 1. 2011.
- URL 7:** Galicia – turismo (Galicijské turistické stránky), online: <http://www.turgalicia.es/>, cit. 27. 12. 2010.
- URL 8:** Diskusní portál k místní Agendě 21 a místní Akci 21, online: <http://www.agenda21.cz/>, cit. 12. 1. 2011.
- URL 9:** Národní síť Zdravých měst ČR, online: <http://www.nszm.cz/>, cit. 12. 1. 2011.
- URL 10:** Sistema de Información Ambiental de Galicia (SIAM; Informační portál o ŽP Galicie), online: <http://www.siam.medioambiente.xunta.es/>, cit. 12. 1. 2011.
- URL 11:** Economiweb – buscador youtube: Contaminación de la ría de Pontevedra por la papelera ENCE, online: http://www.economiweb.com/modules.php?name=ecotube&func=ver_video&vid=32.
- URL 12:** Obecné informace o Aarhauské úmluvě – Účast veřejnosti, online: <http://www.ucastverejnosti.cz/cz/>, cit. 12. 1. 2011.
- URL 13:** La guía 2000 (Průvodce historií), online: <http://www.laguia2000.com/edad-antigua/la-enfiteusis-en-roma>, cit. 11. 3. 2011.
- URL 14:** Numismática Española (Španělská numismatika), online: <http://www.ruyman.eu/spanishcoin.htm>, cit. 20. 4. 2011.
- URL 15:** BanTeGal – Banco de Terras de Galicia (Půdní banka Galicie), online: <http://www.bantegal.com/>, cit. 20. 4. 2011.
- URL 17:** Ministerstvo zemědělství ČR, online: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/>, cit. 20. 4. 2011.
- URL 18:** Mezi stomy – lesnicko-dřevařský vzdělávací portál, online: <http://www.mezistromy.cz/cz/les/pestovani-lesa/vlastnictvi-lesu-v-cr>, cit. 15. 4. 2011.
- URL 19:** Dirección General de Catastro (Hlavní katastrální správa), online: http://www.catastro.meh.es/esp/referencia_catastral1.asp, cit. 20. 4. 2011.

URL 20: Organización Galega de Comunidades de Montes Veciñais en Man Común (Galicijská organizace Společenství občanských lesů ve společném vlastnictví), online: <http://www.orgaccmm.org/>, cit. 19. 4. 2011.